

**VIENOTA
RUNAS UN RAKSTU SISTĒMA
PAMATIZGLĪTĪBAS
1.–4. KLASĒ**

Metodiskie ieteikumi skolotājiem

RĪGA
2008

Atbildīgā par izdevumu Agrita Miesniece

Metodiskā materiāla autori: Ingūna Helviga, Inta Rakēviča

SATURS

PRIEKŠVārds.....	4
KOMUNIKATĪVĀ KOMPETENCE	6
Saziņa	6
Valoddarbības veidi.....	9
Klausīšanās.....	9
Runāšana	10
Lasīšana.....	11
Rakstīšana.....	15
MĀCĪBU SASNIEGUMU VĒRTĒŠANA.....	21
RAKSTU DARBU NOFORMĒŠANA	26
Burtnīcu veidi.....	26
Uzraksti uz burtnīcām	27
Darbu iekārtojums latviešu valodas un matemātikas burtnīcās	28
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	31
PIELIKUMS.....	33
Diktātu teksti	33
Atstāstījumu teksti.....	35
Uzdevumi domraksta mācīšanai	39
Kompleksie uzdevumi tekstveidei	41
Domrakstu temati	43

PRIEKŠVĀRDS

Valodai ir būtiska nozīme skolēna intelektuālajā, emocionālajā un sociālajā attīstībā. Tā ir domāšanas un saziņas līdzeklis, ar kuru izsaka pārdzīvojumus. Tā ir viena no svarīgākajām prasmēm, kuru skolēni izmanto sadzīvē, mācību procesā un pašizpaušmē.

Latviešu valoda latviešu mācībvalodas skolās ir gan mācību priekšmets, gan arī līdzeklis citu mācību priekšmetu satura apguvei. Viens no pamatizglītības mērķiem ir nodrošināt izglītojamo ar sabiedriskajai un personiskajai dzīvei nepieciešamajām pamatzināšanām un pamatprasmēm (Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumi Nr. 1027 "Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem"), tāpēc pamatizglītības 1.–4. klasē mācību priekšmetā "Latviešu valoda" apgūstamajām lasīšanas un rakstīšanas prasmēm ir būtiska nozīme.

Metodiskais līdzeklis "Vienota runas un rakstu sistēma pamatizglītības 1.–4. klasē" izstrādāts, lai aktualizētu skolēnu runas un rakstu apguves kvalitāti un veidotu vienotu pieeju valodas prasmju vērtēšanai.

Mācību līdzekļa mērķis ir palīdzēt izprast un mācību procesā īstenot mācību priekšmeta "Latviešu valoda" pamatizglītības standartā noteikto pamatprasmju apguvi, vērtēšanu un izmantošanu.

Mācību priekšmeta "Latviešu valoda" apguvei izmanto kompetenču pieeju. Kompetence ir nepieciešamās zināšanas, profesionālā pieredze, izpratne kādā noteiktā jomā, jautājumā un prasme zināšanas un pieredzi izmantot konkrētā darbībā. Kompetences raksturo zināšanas un prasmes, pieredze un attieksmes, tāpēc kompetencēs ietvertais saturs ir plašs un daudzveidīgs. To var nodrošināt dažādas didaktiskās pieejas, kuras izvēlas atkarībā no konkrētās situācijas.

Mācību priekšmeta "Latviešu valoda" saturu veido:

- komunikatīvā kompetence;
- valodas kompetence;
- sociokultūras kompetence.

Šī mācību priekšmeta uzdevums ir veidot speciālās valodas zināšanas un prasmes (valodas kompetence), kas ietver valodas runas un rakstu prasmi, valodas sistēmas izpratni. Valodas zināšanas izmanto saziņas situācijās (komunikatīvā kompetence), tās liecina arī par cilvēka kultūras līmeni.

Mācību darbu atbilstoši mācību priekšmeta "Latviešu valoda" standarta pamatprasībām ieteicams plānot šādi:

Klase	Prasības runai	Prasības rakstiem
1. klase	Veido saziņas tematam atbilstošus izteikumus. Atbild uz jautājumiem par mācību saturu. Stāsta par sevi. Atstāsta vienkāršu tekstu.	Glīti raksta burtus, tos pareizi savieno. Pareizi pieraksta vārdus. Veido vienkāršus paplašinātus teikumus. Pieraksta dienasgrāmatā uzdoto.

Klase	Prasības runai	Prasības rakstiem
2. klase	<p>Veido adresātam un saziņas tematam atbilstošus izteikumus.</p> <p>Atbild uz jautājumiem, uzdod jautājumus par mācību saturu.</p> <p>Atstāsta dzirdētu vienkāršu tekstu.</p> <p>Stāsta par redzēto, dzirdēto un lasīto.</p>	<p>Pareizi savieno burtus, rakstot vārdus un teikumus.</p> <p>Veido teikumus atbilstoši teikuma pazīmēm.</p> <p>Raksta tekstu par sevi, par redzēto, dzirdēto.</p> <p>Raksta pašsacerētu tekstu.</p> <p>Veido mērķtiecīgu, sakarīgu un pabeigtu tekstu atbilstoši savam vecumam.</p>
3. klase	<p>Veido adresātam un saziņas tematam atbilstošus izteikumus, izsaka savu viedokli.</p> <p>Atbild un uzdod jautājumus par mācību saturu un interesējošām tēmām.</p> <p>Atstāsta lasītu un dzirdētu tekstu.</p> <p>Stāsta par sevi, piedzīvoto un pārdzīvoto, par redzēto, dzirdēto.</p> <p>Veido, intonatīvi pareizi izrunā stāstījuma, jautājuma un izsaukuma teikumus.</p> <p>Izmanto savas runas bagātināšanai sinonīmus un antonīmus.</p> <p>Ievēro apgūtās runas etiķetes normas.</p>	<p>Glīti un pareizi raksta vārdus (burtu forma, burtu savienojumi) un teikumus.</p> <p>Raksta tekstu par sevi, par redzēto, dzirdēto, lasīto, piedzīvoto vai pārdzīvoto.</p> <p>Rakstveidā atstāsta lasītu un (vai) dzirdētu mācību vajadzībām un (vai) savām interesēm atbilstošu tekstu.</p> <p>Pieraksta ikdienā vai mācībām nepieciešamo informāciju.</p> <p>Veido mērķtiecīgu un pabeigtu tekstu.</p> <p>Veido tekstus ar apraksta vai vēstījuma elementiem.</p> <p>Raksta stāstījuma, jautājuma un izsaukuma teikumus.</p> <p>Nosaka vārda skanisko sastāvu (skaņa, zilbe).</p>
4. klase	<p>Kopā ar skolotāju plāno adresātam, adresantam, saziņas tematam atbilstošus tekstus.</p> <p>Stāsta un (vai) atstāsta īsi.</p> <p>Uzstājas klases priekšā ar sagatavotu tekstu.</p> <p>Izrunā vārdus atbilstoši pareizrunas normām.</p>	<p>Veido tekstu atbilstoši saziņas tematam.</p> <p>Raksta tekstu atbilstoši adresātam, adresantam un nolūkam.</p> <p>Rakstveidā atstāsta vienkāršu lasītu un (vai) dzirdētu tekstu.</p> <p>Pieraksta informāciju mācību vajadzībām.</p> <p>Veido aprakstus un vēstījumus.</p> <p>Izmanto uzmetumu un (vai) melnrakstu teksta izveidē.</p> <p>Veido pēc izteikuma mērķa dažādus teikumus.</p> <p>Raksta vārdus atbilstoši pareizrunas normām.</p>

Pedagogi pēc saviem ieskatiem var izmantot iepriekšminēto pamatprasību sadalījumu vai izvēlēties mācību grāmatu autoru ieteikto prasmju sadalījumu, kā arī var izveidot savu.

Metodiskajā līdzeklī atbilstoši pamatizglītības mācību priekšmeta "Latviešu valoda" obligātajam saturam iekļauta komunikatīvā kompetence, kura ir ciešā mijiedarbībā ar valodas kompetenci. Šajā materiālā tiek aplūkota komunikatīvā kompetence, jo tā ir būtiska vienotas runas un rakstu sistēmas izveidei pamatizglītībā.

Metodiskais līdzeklis sastāv no trīs daļām. Pirmajā daļā atklāta komunikatīvās kompetences būtība, raksturota saziņa un valoddarbības veidi – klausīšanās, runāšana, lasīšana, rakstīšana – un piedāvāti metodiski ieteikumi to apguvei. Otrajā daļā izklāstīta valoddarbības prasmju vērtēšanas sistēma. Trešajā daļā doti ieteikumi rakstu darbu iekārtošanai. Nobeigumā ir izmantotās literatūras saraksts un pielikums, kurā ievietoti piemēri diktātu un atstāstījumu tekstiem, domrakstu tematiem un vingrinājumi tekstveidei.

KOMUNIKATĪVĀ KOMPETENCE

Komunikatīvā kompetence nozīmē spēju ar valodas līdzekļiem īstenot dažādus saziņas uzdevumus, kā arī veidot un uztvert mutvārdu un rakstveida tekstu un izmantot valodas līdzekļus sava saziņas mērķa sasniegšanai. Komunikatīvo kompetenci veido saziņa un valoddarbības veidi.

SAZIŅA

Saziņa ir process, kurā saziņas dalībnieki apmainās ar domām, savstarpēju informāciju tiešā veidā vai izmantojot dažādus tehniskus līdzekļus.

Šajā procesā – konkrētā saziņas situācijā – katram saziņas dalībniekam ir sava noteikta valodiskās darbības un uzvedības loma. Saziņas situācijai ir vairāki komponenti:

- saziņas dalībnieki (runātājs, rakstītājs un adresāts), viņu sociālās lomas (piemēram, skolēns – skolotājs, pārdevējs – pircējs);
- motīvi;
- temats;
- mērķis (saziņas nolūks);
- vide (saziņas vieta, laiks).

Saziņas kompetence veidojas, ja, uzsākot saziņu vai analizējot konkrētu saziņas situāciju, skolēns spēj atbildēt uz šādiem jautājumiem:

- Kas ir saziņas dalībnieki?
- Kāpēc saruna tika sākta?
- Par ko tiks runāts?
- Kādi ir sarunas dalībnieku mērķi?
- Kādos apstākļos notiek saziņa?
- Kādu saziņas taktiku izmanto komunikācijas dalībnieki?

Saziņas kompetence ir izveidota, ja skolēns

- prot orientēties saziņas situācijā;
- prot plānot savu runu (uzstāšanos) un pareizi novērtē saziņas procesa saturu:

Runātājs vai rakstītājs	Klausītājs vai lasītājs
<ul style="list-style-type: none">– zina galveno domu, ko vēlas pateikt vai uzrakstīt adresātam;– plāno domas atklāšanas posmus, izvēlas veidu, kā izteikt domu;– pārdomā argumentus, lai pamatotu savu viedokli;– pārdomā uzvedības modeļus (mīmiku, žestus);	<ul style="list-style-type: none">– izprot uztveres nolūku (klausīšanās, lasīšana);– pārdomā argumentus, kas apstiprina vai noliedz partnera (runātāja vai rakstītāja) viedokli;

- prot atrast adekvātus saziņas satura atklāšanas veidus:

Runātājs vai rakstītājs	Klausītājs vai lasītājs
<ul style="list-style-type: none"> – attīstot galveno domu un tēmu, rēķinās ar saziņas situāciju; – izmanto valodas līdzekļus (piemērus, vārdus, teikumu konstrukcijas, intonāciju), kas palīdzētu iespējami precīzāk atklāt savu viedokli, to argumentēt; – izmanto konkrētai situācijai atbilstošus neverbālas saziņas līdzekļus (mīmiku, žestus); 	<ul style="list-style-type: none"> – reaģē uz izteikumu, runātāja nostāju kādā jautājumā ar replikām, mīmiku, žestiem (piemēram, sapratu/ nesapratu, piekrītu/nepiekrītu); – uzdod precizējošus jautājumus; – izmanto argumentus, kas apstiprina vai noliedz runātāja vai rakstītāja viedokli;

- nodrošina atgriezenisko saikni, t. i., reaģē un kontrolē gan savu, gan partnera uzvedību valodiskās darbības laikā un ārpus tās:

Runātājs vai rakstītājs	Klausītājs vai lasītājs
<ul style="list-style-type: none"> – vērtē savas valodiskās darbības atbilstību saziņas situācijai; – vēro un analizē partnera reakciju (piemēram, vai viņš ir sapratis domu, cik daudz no svarīgā; viņa attieksmi); – atbilstoši saziņas situācijai precīzē savus izteikumus valodiskās darbības procesa laikā. 	<ul style="list-style-type: none"> – izprot partnera izteiktās domas; – izprot valodiskās darbības satura atbilstību savam (personīgajam) mērķim un uzdevumiem.

Nodoms sākt saziņu ir runātāja nolūks piedalīties saziņā un izteikt komunikatīvi nozīmīgu saturu, izmantojot valodas līdzekļus. Šī nodoma pamatā ir motīvs, mērķis un temats. Komunikatīvais nodoms ir atklāts, ja skolēns saprot un spēj paskaidrot:

- par ko (nosaukt tēmu) runā autors (runātājs, rakstītājs);
- kāpēc (motīvs, kas rosināja piedalīties saziņā) autors par to runā;
- kāds bija autora mērķis, sākot komunikāciju.

Paraugs.

Motīvs: Apsveicot savu draudzeni, vēlos viņai sagādāt prieku.

Temats: Priecīgais brīdis ir viņas dzimšanas diena.

Mērķis: Vēlos izteikt prieku par nozīmīgo notikumu draudzenes dzīvē.

Skolēns ir apguvis prasmi sazināties, ja, veidojot izteikumus un tekstus atbilstoši komunikatīvajam nolūkam, ievēro, saprot un spēj paskaidrot saziņas mērķi, motīvu un nosaukt tās tēmu. Sazinoties skolēna nolūki var būt dažādi.

Paraugs.

Uzrakstīt vai izteikt mutiski:

- apsveikumu vecmāmiņai, lai tajā paustu prieku par sev tik mīļu cilvēku;
- sludinājumu, lai tajā sniegtā informācija būtu precīza un korekta;
- savu viedokli (pārspriedumu) par kādu tēmu, lai parādītu uzskatu daudzveidību un atklātu savu nostāju.

Saziņas process ir daudz efektīvāks, ja tā dalībnieki – gan runātājs un klausītājs, gan rakstītājs un lasītājs – ievēro saziņas kultūru.

Lai saziņa būtu efektīva, klausītājam jābūt aktīvam saziņas dalībniekam, tāpēc viņam ir šādi uzdevumi:

- noteikt runātāja saziņas nodomu, kura pamatā ir motīvs, mērķis un temats;
- izprast klausīšanās mērķi (kāpēc klausās vai neklausās; parasti klausās, lai uzzinātu kaut ko jaunu, gūtu pieredzi kādā jomā vai kāda uzdevuma veikšanā, gūtu emocionālu gandarījumu);
- izvēlēties klausīšanās stratēģiju un loģiski izplānot klausīšanās procesu (klausīšanās laikā klausītājs apkopo un analizē dzirdēto informāciju, pārdomā, kādus jautājumus uzdos runātājam, cenšas paredzēt, par ko runātājs informēs turpmāk);
- dzirdēto informāciju vērtēt pēc principa: nozīmīga vai mazsvarīga, jauna vai novecojusi;
- ievērot klausīšanās kultūru sarunas laikā (nepārtraukt runātāju, savu ieinteresētību vai atbalstu paust ar mīmikas, žestu starpniecību).

Skolēns, kurš pārzina klausītāja kultūru, ir aktīvs klausītājs saziņas procesā. Klausītāja poza liecina par ieinteresētību. Savukārt, atslābinot ķermeni, pavājinās arī uztveres asums. Klausītājs uzmanīgi klausās runātājā, ir koncentrējies. Tas palīdz uzturēt uzmanību. Ja klausītājs neseko teiktajam, bet skatās apkārt vai grīdā, visdrīzāk, arī viņa domas drīz vien sekos acu virzienam. Pat nenozīmīgs koncentrēšanās trūkums (piemēram, sānskats) izraisa uzmanības sadalīšanu. Klausītājs klausīšanās laikā saglabā stabilu interesi par dzirdēto, pārdomā un izvērtē dzirdēto informāciju, ļauj runātājam pabeigt, nepārtraucot viņu pusvārdā ar jautājumiem vai aizrādījumiem. Tikai tad, kad runātājs ir pateicis visu, klausītājs uzdod precizējošus jautājumus, pauž savu viedokli par dzirdēto.

Lai klausītājs varētu uztvert tekstu, lasītājam pareizi jālasa, ievērojot skaņu izrunu. Lasītājam ir jāsaprot autora, kurš bieži vien neatrodas blakus, pozīcija. Tas nozīmē, ka lasītājam ne vien jāpārzina izlasītais teksts, bet jāprot tajā atrast nepieciešamo informāciju.

Lasītāja uzdevumi ir šādi:

- noteikt teksta autora saziņas iemeslu (motīvu, tematu, mērķi);
- izprast lasīšanas mērķi (kādēļ tekstu lasa – uzzināt jaunāko informāciju, izprast, kā veicams kāds darbs (instrukcijas lasīšana), gūt emocionālu gandarījumu);
- izvēlēties piemērotu lasīšanas stratēģiju, ko nosaka iegūstamās informācijas dziļums, pamatīgums (detalizēta teksta lasīšana, lai to izprastu pilnībā, visās niansēs; teksta pārskatīšana palīdz atrast informāciju, kura ir nozīmīga lasītājam; caurskatīšana paredz, ka lasītājs lasīs tikai to tekstu, kurš viņam šķitīs interesants);

- veidot dialogu ar tekstu (piemēram, pārdomāt jautājumus par tekstu; noskaidrot nezināmos vārdus, informāciju, izmantojot vārdnīcas vai citu uzzīņu literatūru; censties paredzēt tekstā paustās domas, darbības risinājumu; saskatīt autora izmantotos valodas līdzekļus);
- vērtēt tekstā izlasīto informāciju (nozīmīga vai mazsvarīga, aktuāla vai otršķirīga).

Lasītāja, tāpat kā klausītāja kultūra, ir cieši saistīta ar rakstītāja kultūru. Prasības, kuras tiek izvirzītas rakstītājam, daudzviet nosaka arī prasības, kuras izvirzāmas runātājam.

Rakstītājam specifiska ir adresāta, kurš bieži vien neatrodas blakus, tādēļ nevar uzreiz iesaistīties komunikācijā, pozīcijas ievērošana. Šis fakts liek rakstītājam īpaši rūpīgi pārdomāt tekstu, ievērojot teikumu loģisku secību, izteiksmes skaidrību.

Rakstītāja uzdevumi ir šādi:

- izteikties skaidri un saprotami (ļoti svarīgi, lai adresāts tekstā izteiktās domas nepārprastu, jo viņam ir liegta iespēja nekavējoties noskaidrot to, ko nav sapratis);
- ievērot rakstīšanas kultūru (pareizi raksta un savieno burtus, ievēro pareizrakstību).

VALODDARBĪBAS VEIDI

Izpratne par saziņas komponentiem un nosacījumiem saziņas veidošanai, to ievērošana valodiskajā saziņā runas un rakstu formā, tiek īstenoti četros valoddarbības veidos.

Valoddarbības veidi – runāšana, klausīšanās, lasīšana, un rakstīšana – saziņā tiek izmantoti pamīšus, tos nevar stingri nošķirt citu no cita, to īpatsvars valodiskajā saziņā ir atšķirīgs. Visvairāk laika cilvēks pavada klausoties citus, bet vismazāk – rakstot.

Klausīšanās

Klausīšanās mērķis ir uztvert un interpretēt informāciju un gūt emocionālu pārdzīvojumu.

Klausīšanās ir informācijas ieguves veids. Klausītājam jāizprot informācija un jāspēj to pilnībā reproducēt. To spēj tikai tad, ja klausīšanās ir bijusi apzināta, t. i., ja klausītājs pirms tam ir koncentrējies, noskaņojies saklausīt noteiktus informācijas faktus un iegaumēt tos. Tāpēc dzimtās valodas mācībās ir jāizvirza uzdevums – iemācīt skolēnus ātri koncentrēties, lai informācijas uztvere būtu kvalitatīva.

Attīstīta klausīšanās prasme ir viens no svarīgākajiem mācīšanās faktoriem.

Klausīšanās prasmei ir būtiska nozīme uz sadarbību orientētā mācību procesā, ir svarīgi apgūt arī sociālās prasmes, īpaši tās, kas saistītas ar komunikāciju – uzklausīt cita viedokli, ieklausīties viņa teiktajā, saklausīt nepateikto vai tikai zemtekstā pausto, spēt noklausīties runātāju, līdz viņš ir pateicis visu, ko vēlēties teikt, arī tādās situācijās, ja domas ir radikāli atšķirīgas. Svarīgākais uzdevums ir rosināt skolēnus klausīšanos uztvert kā vienu no komunikācijas sastāvdaļām.

Klausīšanās notiek šādā secībā – dzird, klausās, uztver, izprot.

Klausīšanās atšķiras no citām valodas prasmēm ar to, ka tās vienīgais analizators – dzirde – ir viena no piecām maņām, kas dota cilvēkam un kuru viņš izmanto tikai šim nolūkam – lai klausītos.

Dzimtās valodas mācību stundās ļoti svarīgi ir mācīt skolēnus klausīties, t. i., uztvert informāciju ar dzirdi. Uztvere ir psihisks izziņas process, ar kura palīdzību cilvēka apziņā tiek atspoguļoti apkārtējās īstenības priekšmeti, parādības, notikumi un norises saistībā ar atspoguļotā pazīšanu un izpratni.

Lai klausīšanās laikā skolēni dzirdēto informāciju izprastu un spētu interpretēt, pirms teksta klausīšanās, teksta klausīšanās laikā un pēc teksta klausīšanās veicami uzdevumi.

Piemēram, skolotājs izvēlas tekstu (informatīvs, publicistisks, populārzinātnisks) un izveido, izmantojot tekstā minētos faktus, vienu vai vairākus uzdevumus. Vispirms skolēni iepazīstas ar uzdevumiem, tad skolotājs lasa tekstu un lasīšanas laikā skolēni izpilda prasīto. Pēc tam skolotājs lasa otru reizi, skolēni pārbauda vai papildina.

Klausīšanās pilnveidei un pārbaudei piemēroti šādi uzdevumu veidi:

- vērtējuma izvēles uzdevumi;
- atbilžu izvēles uzdevumi;
- savietošanas uzdevumi;
- sarindošanas uzdevumi;
- īso atbilžu uzdevumi;
- tukšo vietu aizpildīšanas uzdevumi;
- strukturēti (paziņojums, apsveikums, ielūgums, adrese, vēstule) uzdevumi;
- nestukturēti (apraksts, vēstījums) uzdevumi;
- monologs vai dialogs.

Klausīšanās prasmes apguve sekmē savstarpējo komunikāciju un ir cieši saistīta ar runāšanu.

Runāšana

Valodnieks G. Dilāns uzskata, ka doma ir svarīgāka par gramatiku, tāpēc ir jāizsaka doma, nevis vārdi. Vārdi ir jāpiemeklē, lai doma tiktu saprasta. Valoda ir jāattīsta, lai labāk spētu izteikt domu un jūtas.

Runāšana ir substantivēts apzīmējums darbībai *runāt*, savukārt vārdam *runāt* ir vairākas nozīmes:

- paust domu ar valodas skaniskajiem līdzekļiem;
- izmantojot valodas skaniskos līdzekļus, apmainīties domām, uzskatiem;
- paust domas rakstveidā, rakstītā tekstā.

Runa ir runāšana, teksta veidošana, domu izteikšana saziņas procesā. Tā ir vēsturiski izveidojusies saziņas forma, kuras līdzeklis ir valoda. Tas nozīmē, ka runāšana ir mijiedarbība, kurā notiek domu apmaiņa starp divām vai vairākām saziņas procesā iesaistītām personām.

Runātājs, kurš uztver runāšanu kā apzinātu procesu, domā, ko viņš runā. Runāšanas prasmes attīstība dzimtās valodas mācībās ir skolotāja mērķtiecīgi plānots darbs, kas veicina skolēnu apzinātu prasmi formulēt un izteikt savas domas, uzskatus un jūtas aizvien pilnīgākā un precīzākā valodas mutvārdu formā, kas atbilst latviešu literārās valodas

normām. Runāšana ir apzināta darbība. Mācību procesā skolēni ir jāstimulē kļūt par runātājiem, kas apzinās runāšanas procesa nozīmi un prot uzņemties atbildību par šī procesa kvalitāti.

Lai runāšana skolēnu uztverē veidotos par apzinātu procesu, skolotājam jāplāno sava un skolēnu darbība vairākos virzienos:

- saskarsmes nodrošināšana mijiedarbīgā mācību procesā (skolēni izkopj prasmi konstruktīvi apspriest darba jautājumus, uzklaut vienaudžu ieteikumus labākai darba veikšanai);
- skolēnu komunikācijas aktivizēšana mācību procesā (neliela apjoma teksta izveide mutvārdu formā);
- saskarsmes un saziņas teorētisko nosacījumu apguves organizēšana;
- reāli iespējamu saziņas situāciju modelēšana mācību stundās (lomu spēles, situāciju izspēles);
- diskusiju, debašu iekļaušana mācību procesā;
- vingrināšanās publiskajā runā, tās pamatu apguve;
- saziņas situāciju analīze un vērtēšana.

Lasīšana

Lasītprasmes apguve ir viens no skolēnu izglītošanas, attīstīšanas un audzināšanas priekšnoteikumiem, kas attīstās līdz 4. klasei. Lasot skolēni mācās saskatīt tipiskas dabas un sabiedriskās dzīves parādības, izprast to būtību un cēloņsakarības. Analizējot literāros darbus un radoši darbojoties, skolēni attīsta savas intelektuālās spējas: mācās analizēt, sintezēt, salīdzināt, vispārināt, konkretizēt, sistematizēt.

Kad skolēns spēj patstāvīgi lasīt grāmatas, sākas pašaudzināšana, skolēna individuālā garīgā dzīve. Līdz patstāvīgai lasīšanai skolēnam ir ejams grūts ceļš, kuru skolotājs var atvieglot. Skolēns tikai tad spēj saskatīt literatūras vērtības un atzīt tās par sev nozīmīgām, ja ir iemācījies to darīt. Šaurākā nozīmē ar lasīšanu saprot skolēnu darbību latviešu valodas stundās – literāro darbu lasīšanu un analīzi, to uztveres un izpratnes sistemātisku pilnveidi.

IEA Starptautiskajā lasītprasmes pētījumā, kas 1992. gadā notika arī Latvijā, lasītprasme definēta šādi: "Lasītprasme ir spēja saprast un lietot tās rakstu valodas formas, kuras nosaka sabiedrība un (vai) kuras ir nozīmīgas indivīdam."

Zinātniskajā literatūrā eksistē ļoti daudz definīciju par to, kas ir lasīšana. Definīcijas var iedalīt četrās grupās.

Pirmajā grupā lasītmācīšana akcentē rakstītā vārda atpazīšanu. Bieži vien lasītmācīšanas laikā tiek uzsvērta lasīšana skaļi, bez iepriekšējas lasīšanas klusām. Mācību procesā minimāla uzmanība tiek pievērsta teksta jēgai, akcentējot pareizu lasīšanu, burtu un skaņu attiecību ievērošanu.

Otrajā grupā ir definīcijas, kurās lasīšana tiek uzskatīta par psiholingvistiku procesu. Akcentēta lasīšana klusām, lielāku uzmanību pievēršot jēgai nekā pareizībai.

Trešo grupu raksturo kognitīvie procesi. Šādi organizēts mācību process palīdz skolēniem noskaidrot lasīšanas mērķi, veidot spriedumus, apgūt teksta novērtēšanas prasmes, kā arī iedrošina skolēnus pārrunāt un izteikties par lasīto.

Ceturtajā grupā ir psiholingvistiskās un kognitīvās lasīšanas definīcijas. Klasē uzmanība tiek vērsta uz rakstīto valodu kā primāro mērķi, vienlaikus akcentējot sapratni. Šī lasīšanas definīcija uzsver valodas komunikatīvo funkciju.

Ņemot vērā lasītprasmes nozīmi skolēna personības attīstībā, lasīšanai izvirzīts stratēģisks mērķis: audzināt zinošu un prasmīgu lasītāju, kurš labprāt lasa. Stratēģiskais mērķis ir ideāls, uz kuru tiek ties skolotājam un skolēnam. Tas ir vispārīgi formulēts vēlamais mācību rezultāts un vēlamais mācību darbības virziens.

Stratēģisko mērķi izsaka ar šādiem konkrētiem mērķiem:

- attīstīt skolēnu lasīšanas tehniku;
- attīstīt skolēnu spēju izprast lasīto;
- izkopt prasmi pārdomāt izlasīto un izprast informāciju;
- bagātināt skolēnu estētisko un emocionālo pieredzi;
- attīstīt skolēnu prasmi mācīties;
- izkopt skolēnu gribas īpašības.

Konkrētajos mērķos ir ietvertas skolēnu aktivitātes, kas attiecas uz viņu prātu, jūtām un gribu. Jāveido skolēniem dažādas prasmes – specifiskas mācību prasmes, tikai lasīšanai raksturīgās prasmes un vispārīgās mācību prasmes, piemēram, pilnvērtīgi uztvert informāciju, domās to pārstrādāt, atpazīt informācijā būtisko vai lasītājam vajadzīgo.

Piemēram, konkrētais mērķis ir izkopt skolēnu lasīšanas tehniku. Lai to sasniegtu, veicami vairāki specifiski uzdevumi:

- attīstīt skolēnu uztveri, uzmanību, īslaicīgo redzes atmiņu uztveres procesā;
- paplašināt redzeslauku;
- attīstīt prognozēšanas spējas.

Atbilstīgi uzdevumiem skolotājs izvēlas vingrinājumus, kuri veicina skolēnu aktīvu darbošanos un virzību uz konkrētu mērķi.

Lasīt mācīšanas uzdevumi ir šādi:

- izveidot sākotnēju prasmi pareizi, apzināti un izteiksmīgi lasīt skaļi un klusi;
- attīstīt prasmi atstāstīt brīvi, tuvu tekstam, īsi;
- attīstīt skolēniem runu;
- izmantot grāmatu par informācijas avotu;
- paplašināt skolēnu priekšstatu par apkārtējo pasauli.

Apgūt lasītprasmi nozīmē apgūt lasīšanas tehniku un uztvert lasītā jēgu. Lai skolēni varētu iemācīties lasīt, nepieciešams attīstīt uzmanību, prognozēšanas spējas un simultānēšanas spējas (reizē uztveres spējas). Lasot vienlaikus ar lasīšanas tehnisko darbību, cilvēks apjēdz izlasīto, domās grupē vai, ņemot vērā lasīšanas mērķi, citādi apstrādā informāciju.

Skolēnu lasītprasmes kvalitāti raksturo četri rādītāji:

- pareizība;
- apzinātība;
- ātrums;
- izteiksmīgums.

Lasīšanu uzskata par pareizu, ja skolēns lasa bez kļūdām, t. i., nepārskatās, nemaina, neizlaiž un neatkārto kādu vienību un ievēro pareizrūnas normas.

Apzinātība ir uzskatāma par galveno lasīšanas kvalitātes pazīmi. To nosaka lasīšanas mērķis – gūt informāciju no lasītā, uztvert un apjaust saturu kopumā un detaļās, gūt materiālu pārdomām un jūtām. Ja lasītājs nesaprot teksta saturu, lasīšanai nav jēgas.

Lasīšana ir apzināta, ja skolēns izprot teksta faktisko saturu, t. i., var nosaukt lasītajā darbā darbojošās personas un pateikt, ko katrs dara. Lasītais teksts ir izprasts dziļāk, ja skolēni spēj uztvert personāžu savstarpējo attiecību nianšes, cēloņsakarības un darba emocionālos komponentus.

Lasīšanas ātrumu uzskata par apzinātas lasīšanas komponentu, jo pārāk lēns, kā arī lasītajam nepiemēroti ātrs lasīšanas temps negatīvi ietekmē teksta satura uztveri. Galvenais metodiskais nosacījums veiktas lasīšanas iemaņu apguvei ir skolēnu ieinteresētība lasīšanā, viņu vēlme lasīt, tātad motivācijas veidošana.

Izteiksmīgums ir skaļās lasīšanas pazīme. Lasīšana ir izteiksmīga, ja lasītājs ar izteiksmīgas runas līdzekļu (piemēram, loģiskā uzsvāra, intonācijas, pauzes) palīdzību akcentē literārā darba domas, varoņu pārdzīvojumus, kā arī pauž savu emocionāli vērtējošo attieksmi pret lasīto.

Skolēniem vajadzētu apgūt arī dažādas lasīšanas stratēģijas: pārskatīšanu, caurskatīšanu vai detalizētu lasīšanu.

Pārskatīšana ir teksta ātra lasīšana, lai gūtu vispārīgu priekšstatu par materiālu. Ļauj skolēnam novērtēt vietas tekstā, kuras vēlāk būs jāpārlasa.

Caurskatīšana ir ātra, koncentrēta teksta lasīšanu ar mērķi atrast specifisku informāciju vai detaļas, piemēram, datums, vārds utt.

Detalizēta lasīšana ir teksta lēna, rūpīga un uzmanīga lasīšana, pievēršoties autora teiktajam, mērķim un saturam. Vairākkārtēji jautājumi par izlasīto un atkārtota atgriešanās pie teksta iedrošina skolēnus lasīt koncentrēti un vērtējoši.

Skolēniem jāapgūst vairāki lasīšanas veidi:

- lasīšana skaļi;
- lasīšana pusbalsī vai klusi;
- izlases lasīšana;
- lasīšana lomās;
- lasīšana korī;
- kombinētā lasīšana.

Līdzās tradicionālajam lasīšanas veidu raksturojumam ir jāmin arī citi teksta lasīšanas mērķi:

- pilnā mērā apgūt informāciju;
- atlasīt galveno informāciju;
- noteikt teksta tematu;
- atrast vajadzīgo informāciju.

Lai apgūtu tekstā ietverto informāciju, jāmaca lasīt vienmērīgi un uzmanīgi. Savukārt prasmei atrast tekstā galveno informāciju ir jāsekmē domāšanas attīstība. Lai noteiktu teksta tematu, teksts vispirms ir jāizlasa. Lai atrastu vajadzīgo informāciju, lasītājs vispirms caurskata vai pārskata tekstu, tikai pēc tam lasa detalizēti.

Sākumskolā pārsvarā iemācās lasīt vienmērīgi un uzmanīgi, lai pilnībā izprastu tekstu. Šajā laikā skolēni ir jāievada arī to lasīšanas veidu apguvē, kas būs nepieciešami pamatskolā.

Turpmākajos izglītības posmos skolotājiem jāturpina pilnveidot skolēnu lasītprasme.

Lai izprastu lasīto tekstu, lasīt ir jāiemācās pietiekami kvalitatīvi, jāapgūst visi lasīšanas kvalitātes rādītāji. Der arī pārbaudīt skolēnu lasīšanas ātrumu, bet tas nedrīkst kļūt par galveno lasītprasmes novērtēšanas veidu. Lasīšanas kvalitātes pārbaude domāta skolēnu attīstības dinamikas noteikšanai un skolēnu pašvērtējumam. Psiholingvisti iesaka šādus lasīšanas kvalitātes rādītājus:

- 1. klasē – 45–60 vārdi minūtē,
- 2. klasē – 60–80 vārdi minūtē,
- 3. klasē – 80–90 vārdi minūtē,
- 4. klasē – 100–120 vārdi minūtē.

Skolotājam vajadzētu izmantot dažādas lasīšanas pārbaudes metodikas, lai neradītu emocionālu negatīvu pārdzīvojumu, nezaudētu pozitīvu attieksmi pret lasīšanu.

Lai uzlabotu lasītprasmes kvalitāti, skolotājam būtiski ir izprast faktoros, kas kavē tās apguvi.

Lasītprasmes apguvi kavē šādi iemesli:

- šaurs redzeslauks (sākumskolas skolēniem redzeslauks ir līdz astoņiem centimetriem);
- acs regresija jeb acu atpakaļkustība (regresiju daļēji var izskaidrot ar īslaicīgo redzes atmiņu – bērns pietiekami skaidri un stipri nenofiksē grafisko informāciju un nespēj to kaut brīdi paturēt prātā);
- maz attīstīta tīšā uzmanība (skolēniem tā mēdz būt izkļiedēta, viņiem ir grūti nofiksēt skatienu uz grafisko informāciju, uz tekstu, kas jālasa);
- maz attīstītas anticipācijas jeb paredzēšanas spējas (anticipācija ir smadzeņu spēja apsteigt tagadnes notikumus, ietiekies nākotnē. Lasot uzminēt, paredzēt tekstu);
- maz attīstītas simultānēšanas jeb vienlaicīgas uztveres spējas (simultānēšana ir cilvēka psihiskās darbības saīsināta forma, kas izpaužas spējā vienlaicīgi, momentāni aptvert visus kādas darbības, parādības komponentus. Lasot skolēnam jāreproducē visi teksta komponenti – saturs, forma un emocionalitāte);
- zemas vispārējās intelektuālās spējas (skolēni neizrāda interesi par intelektuālajām darbībām, tajā skaitā arī lasīšanu);
- zems sociālais stāvoklis un materiālais nodrošinājums (skolēniem nav mājās grāmatu, laikrakstu vai arī uzziņas literatūras).

Vingrinājumi lasīšanas pilnveidošanai:

- lasīšana ātrrunas tempā – vispirms skolēni pusbalsī izlasa iespējami ātri tekstu. Pēc tam skolēni pa vienam nodemonstrē ātrlasīšanu. Vingrinājums ir domāts runas artikulārā aparāta attīstīšanai. Galvenais – visi vārdi jāizrunā skaidri, visām skaņām jābūt saklausāmām. Nevar izmantot mākslinieciski augstvērtīgus tekstus;
- izteismīga lasīšana ar pāreju uz nepazīstamu tekstu – skolēniem tiek norādīts, ka teksts jālasa lēni, lai spētu izlasīt saprotami un izteismīgi. Skolēni lasa pazīstama teksta daļu, tad pāriet uz nepazīstamu. Viņi saglabā pazīstamā teksta lasīšanas tempu, lasot arī nepazīstamo tekstu;
- lasīšana, atdarinot diktoru – diktora lomā parasti ir skolotājs, bet var būt arī iepriekš sagatavots skolēns. Diktors nolasa tekstu, un skolēni atkārto. Diktors variē lasīšanas ātrumu, emocionālo attieksmi pret lasītā saturu;

- lasīšana saudzējošā režīmā – bērns izlasa 1–2 rindas, tad atpūšas. Var izmantot komiksus, multfilmās vai tamlīdzīgus informācijas avotus. Tāda lasīšana ir nepieciešama bērniem, kuriem lasīšana sagādā grūtības;
- lasīšana pusbalsī – katrs skolēns lasa sev piemērotā tempā pusbalsī;
- lasīšana visās mācību stundās – katrā mācību priekšmetā ir jāatvēl laiks lasīšanai;
- lasīšana pirms miega – izlasītais teksts labāk paliek atmiņā, jo cilvēka emocionālā atmiņa fiksē pēdējos iespaidus, notikumus un domas pirms aizmigšanas;
- teikuma daudzkārtējā lasīšana – šo paņēmieni ieteicams izmantot 1. klasē. Pirmajā reizē visi lasa kopā. Otrajā reizē skolēni lasa vieni. Trešajā reizē jālasa plūstoši (sintētiski). Ceturtajā reizē jālasa sarunvalodas tempā (kā teiktu draugam). Piektajā un sestajā reizē jālasa, mainot loģisko uzsvāru. Septītajā un astotajā reizē jācenšas sasniegt ātrrunas tempu;
- teksta vairākkārtēja lasīšana – skolotājs izlasa teksta sākumu, piemēram, pirmo rindkopu. Skolēni turpina lasīt patstāvīgi – pusbalsī, klusi vai čukstus;
- teksta satura paredzēšana, ņemot vērā virsrakstu – skolēni izlasa teksta virsrakstu, tad prognozē, par ko būs stāstīts tekstā. Šī vingrinājuma mērķis ir attīstīt apzinātu lasīšanu;
- lielākas teksta daļas paredzēšana – tekstam nelasa ievādu vai nobeigumu, vai arī izvērsuma daļu. Skolēniem attiecīgi teksts jāpapildina, pēc tam iepazīstas ar oriģināltekstu;
- atsevišķu vārdu paredzēšana saistītā tekstā – skolēni izlasa teksta virsrakstu, tad min vārdus, kuri varētu būt tekstā. Minētos vārdus var arī pierakstīt uz tāfeles. Tad secina, vai minējumi ir bijuši pareizi;
- lasīšana ar traucējumiem – lasīšanas laikā skolotājs dažādi traucē lasīšanu, piemēram, sit plaukstas, klauvē pa galdu, klusi dzied, utt. Šāda lasīšana attīsta spēju koncentrēt uzmanību;
- lasīšana, atraujot skatienu no teksta – skolēni lasa tekstu, ik pa brīdim atraujot skatienu no tā. Šo vingrinājumu drīkst izmantot, ja skolēns lasa vismaz 80 vārdu minūtē. Šis paņēmiens attīsta simultānēšanas spējas, paplašina redzeslauku, attīsta īslaicīgo atmiņu.

Rakstīšana

Rakstīšana ir saziņa rakstu formā, izmantojot īpašas zīmes un īpašus rakstu tehnikas paņēmienus.

Skolā, sākot no 1. klases, skolēni apgūst raksta pamatelementus (burtus, burtu savienojumus, vārdus, teikumus un tekstu). Mācoties rakstīt, ir jāievēro pakāpenība. Vispirms skolēnam ir jāturpina attīstīt rokas sīkā muskulatūra, ko uzsāk noteiktajā obligātajā piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošanā skolai.

Iemācīties rakstīt nav viegli, tāpēc skolotājam, mācot rakstīt 1. klases skolēnus, nevajadzētu šo darbu sasteigt. Lai sekmētu rakstīšanas apguvi, skolotājam ir jāievēro rakstītmācīšanas posmi.

Pirmais posms ir rokas sīkās muskulatūras attīstīšana. To var veicināt ar rokas sīkās muskulatūras nostiprināšanu, izpildot plaukstas vingrinājumus (spaidīšana, izmantojot dabas materiālus, papīra burzīšana, plēšana, locīšana) un pirkstu vingrinājumus (ritmizēšana, pirkstu lellītes, sadarbība ar solabiedru – sveicināšanās ar pirkstu galiem, papīra locīšana, skrūvēšana). Rokas sīko muskulatūru var arī attīstīt, veidojot izpratni par lapu (augšā, lejā, vidū, stūrī, pa labi, pa kreisi), zīmējot svītras (taisnās vertikālās un horizontālās, īsās un garās), trīsstūrus, kvadrātus, taisnstūrus (ar vienu zīmuļa vilcienu, ar diviem, trijiem) un apļus (pareiza virziena ievērošana, kreīļu roku kustību īpatnību ievērošana).

Otrais posms ir rakstīto burtu rakstība. Skolotājam vajadzētu mācīt burtu rakstību pēc grūtības pakāpes, sākot ar vieglākajiem (1. grupu) un pārejot uz sarežģītājiem (2. un 3. grupu):

1. grupa: i, ī, I, Ī, l, ļ, L, Ļ, j, J, f, F, u, ū, U, Ū, m, M, n, ņ, N, Ņ, h, H;
2. grupa: a, ā, A, Ā, o, O, g, ģ, G, Ģ, c, č, C, Č, b, B, e, ē, E, Ē, s, š, S, Š;
3. grupa: r, R, k, ķ, K, Ķ, p, P, t, T, d, D, z, ž, Z, Ž, v, V.

Skolotājam vajadzētu ņemt vērā arī burtu mācīšanas specifiku, ievērojot šādus grafiskos nosacījumus burtu rakstībai: burta formas veidojums, burta lielums, daļu samērs, slīpums, burta elementu savienojums.

Kad ir apgūta burtu rakstība, var sākt apgūt burtu savienojumus. Lai veidotos glīts rokraksts, svarīgi ir iemācīt pareizi savienot burtus. Burtu savienojumu apguve nodrošinās vārdu un teikumu rakstību atbilstoši prasībām.

Lai nostiprinātu rakstītprasmi, skolotājiem vajadzētu izmantot dažādus rakstu darbu veidus – norakstus, domrakstus un atstāstījumus.

Lai nostiprinātu mācīto burtu, vārdu un teikumu rakstību un attīstītu uzmanības koncentrēšanu, izmanto **norakstus** – rakstīšanu pēc noteikta parauga. Šo rakstu darba veidu galvenokārt izmanto 1. un 2. klasē.

Norakstu veidi ir šādi:

- noraksti, kas nav saistīti ar pareizrakstības likumiem – skolotājs piedāvā skolēniem tekstu. Skolēni vispirms izlasa, tad pārraksta tekstu uz lapām vai burtnīcā;
- noraksti ar izlaidumiem – skolotājs piedāvā tekstu ar izlaidumiem. Skolēni ieraksta piemērotus vārdus;
- tekstu, kuros vārdu kārtība ir sajaukta, norakstīšana – skolotājs piedāvā teikumus, kuros vārdu kārtība ir sajaukta. Skolēni sakārto vārdus pareizā secībā un uzraksta teikumus;
- rakstīta teksta norakstīšana – skolotājs piedāvā skolēniem rokrakstā uzrakstītu tekstu. Skolēni vispirms izlasa, pēc tam pārraksta tekstu;
- no galvas iemācīta teksta rakstīšana – skolēni pēc izvēles iemācās nelielu tekstu, kuru pēc tam ieraksta burtnīcā;
- brīva norakstīšana – skolotājs piedāvā nelielu tekstu. Skolēni iepazīstas ar to. Pēc tam, saglabājot domu, pārraksta burtnīcā, mainot vārdus.

Mācību diktāts ir mērķtiecīgi organizēts darbs, lai nostiprinātu skolēna pareizrakstības iemaņas.

Mācību diktātus iedala šādi:

- dzirdes diktāts – diktēts teksts. Skolotājs vispirms nolasa visu tekstu, pēc tam diktē tekstu pa teikumiem, bet skolēni pieraksta. Dzirdes diktāts izmantojams kā mācību darba forma ortogrammu nostiprināšanai, kad skolēni šīs ortogrammas ir apguvuši;
- redzes diktāts – līdzīgs norakstam, jo tā pamatā ir redzes uztvere. Diktāta tekstu skolotājs parasti uzraksta uz tāfeles vai lielas lapas. Pēc tam to izlasa un analizē pa teikumiem, noskaidrojot mācāmās ortogrammas. Analizējamo vārdu ortogrammas ir jāpasvītro. Kad teksts ir pārrunāts, skolēniem liek to vēlreiz klusi izlasīt un iegaumēt pasvītrotu vārdu rakstību. Tad tekstu aizklāj un skolēni raksta pēc atmiņas;
- izskaidrotais diktāts – iepriekš sagatavots teksts, lai novērstu iespējamās kļūdas. Pirms diktēšanas vārdi, kuru rakstībā skolēni varētu kļūdīties, ir uzrakstīti uz tāfeles. Šo vārdu pareizrakstības skaidrošanā piedalās paši skolēni. Kad vārdu pareizrakstība noskaidrota, skolēni raksta diktātu;
- izskaidrojamais diktāts – diktēts teksts bez iepriekšējiem paskaidrojumiem. Ortogrammu analīze notiek tūlīt pēc uzrakstīšanas;
- sagatavotais diktāts – iepriekš sagatavots teksts. Izraudzītā teksta skaidrojamus vārdus skolotājs iepriekšējā dienā uzraksta uz tāfeles un kopā ar skolēniem izanalizē. Skolēni šos vārdus ieraksta burtnīcās un pasvītro attiecīgās ortogrammas;
- brīvais diktāts – nelielas teksta daļas atstāsts. Tas sekmē pareizrakstības apgušanu un skolēnu valodas attīstību. Tas ir tuvs tādai rakstu darba formai kā atstāstījums, bet atšķiras ar to, ka skolēnam jāiegaumē un uzreiz jāatstāsta nevis viss teksts, bet tikai neliela teksta daļa. Skolotājs nolasa vairākus teikumus vai rindkopu, diktēšanu neatkārtot. Skolēnu uzdevums ir pēc iespējas precīzāk uzrakstīt nodiktētos teikumus;
- izlases diktāts – atsevišķu vārdu rakstīšana, kas pilnveido rakstīšanas iemaņas. Skolēni raksta nevis visu tekstu, bet tikai zināmus vārdus, ko norādījis skolotājs, piemēram, vārdus, kuros ir priedēkļi;
- radošs diktāts – teikuma vai saistīta teksta sacerēšana, izmantojot dotos vārdus vai paplašinot dotos teikumus. Rakstot šo diktātu, skolēni vingrinās lietot iemācītās valodas formas un veidot teikumus. Radošais diktāts ļauj pareizrakstības mācīšanu apvienot ar skolēnu valodas attīstīšanu. Diktējot tiek izlaisti lietvārdi, skolēniem tie jāizdomā un jāuzraksta;
- savstarpējais diktāts – teksta savstarpēja diktēšana, darbojoties pāri. Vispirms vienojas, kurš būs rakstītājs un kurš diktēs. Tad viens diktē, otrs raksta. Pēc tam diktētājs pārlasa tekstu un ar zīmuli labo, ja atklāj kādas kļūdas. Pēc tam rakstītājs pēc parauga salīdzina. Tad mainās lomām;
- ortogrāfijas stafete – diktāts grupā. Skolēni tiek sadalīti grupās pa trim. Vispirms grupās tiek sadalīti pienākumi. Viens ir rakstītājs, viens diktētājs, viens vērotājs. Katram no viņiem ir savs uzdevums: rakstītājs rakstīs tekstu, vērotājs vēros procesu, diktētājs diktēs tekstu. Uz lielām papīra lapām vai tāfeles ir uzrakstīti vairāki diktātu teksti. Diktētāji iemācās šo tekstu no galvas, tad diktē rakstītājam,

neizmantojot tekstu. Rakstītājs raksta. Vērotājs tikai vēro, lai viss ritētu raiti. Kad diktāts ir uzrakstīts, vērotājs pārbauda un labo uzrakstīto. Pēc tam rakstītājs pārbauda uzrakstīto, izmantojot oriģinālu;

- nebeidzamais diktāts – skolēnu papildināts teksts. Diktāta tekstu nodiktē. Skolēni raksta. Pēc tam skolēni papildina diktātu: sākumā pieraksta vienu teikumu, pēc tam var teikumu skaitu papildināt;
- vizuālais diktāts – skolēnu papildināts teksts, pamatojoties uz vizuālo informāciju. 1. variants – skolēniem tiek izdalīti zīmējumi un paskaidrots, ka iedotais zīmējums nepilnīgi ilustrē diktāta tekstu. To, kas teikts diktāta tekstā, bet nav redzams zīmējumā, vajadzēs uzzīmēt. Diktāta tekstu nodiktē. Pārlicinās, vai skolēni ir sapratuši uzdevumu. Ja vēlas rosināt skolēnus runāt, var viņus aicināt mutiski aprakstīt zīmējumus. 2. variants – skolēniem izdala zīmējumus, dod laiku tos apskatīt un padomāt, kāds tiem varētu būt teksts. Paskaidro, ka teikumi, kas ir pretrunā ar zīmējumu, jāraksta nolieguma formā. Šis diktāts palīdzēs apgūt nolieguma formu;
- diktāts ar izlaidumiem – teksts, kurā izlaisto vārdu vietā ir jāieraksta savs variants. Skolēniem izdala tekstu ar izlaistiem vārdiem vai frāzēm. Dod pāris minūtes laika minēšanai, kādi vārdi būtu jāraksta izlaidumos. Skolotājs lasa tekstu, un skolēni raksta izlaistos vārdus vai frāzes. Šādam diktātam var veiksmīgi izmantot tautsdziesmu tekstus;
- paskaidrojuma diktāts – teksts, kurā jāievēro skolotāja noteiktas prasības. Skolotājs paskaidro, kas jāņem vērā, rakstot diktātu. Tiek doti vārdi, tos izmantojot, skolēni veido un uzraksta diktāta tekstu, piemēram, svītriņu vietā raksta trūkstošos īpašvārdus;
- pārveidojamais diktāts – teksts, kuru pārveido atbilstoši skolotāja prasībām. Skolēni pārveido diktēto tekstu, piemēram, maina darbības vārdu laikus, darītāja dzimti;
- brīvais raksts – brīvā formā rakstiski izteikts viedoklis, izjūtas, asociācijas par noteiktu tēmu. Parasti rakstīšanas laiks tiek ierobežots līdz trīs minūtēm. Skolēniem tiek dots teksta sākums (piemēram, Es šodien...), kas jāturpina. Pēc tam skolotājs uzaicina skolēnus nolasīt uzrakstīto. Brīvo rakstu skolotājs nelabo.

Kontrol-diktāti kā pārbaudes forma nav pati efektīvākā. Sākumskolas klasēs vairāk uzmanības jāvelta mācīšanās procesam, nevis pārbaudei.

Diktātu tekstu piemērus skatīt pielikumā.

Atstāstījums ir teksta satura atstāsts rakstveidā. Atstāstījuma mērķis ir attīstīt skolēnu atmiņas spējas un loģisko domāšanu, kopt skolēna valodas kultūru, izmantojot paraugu, nostiprināt pareizrakstību.

Atstāstījumus, ņemot vērā to vietu mācību procesā, iedala šādi:

- dzirdēta teksta kolektīvs atstāstījums, izmantojot doto plānu;
- lasīta teksta kolektīvs atstāstījums, izmantojot doto plānu;
- dzirdēta teksta kolektīvs atstāstījums, izmantojot kolektīvi veidotu plānu;
- lasīta teksta kolektīvs atstāstījums, izmantojot kolektīvi veidotu plānu;

- dzirdēta teksta patstāvīgs atstāstījums, izmantojot kolektīvi veidotu plānu;
- lasīta teksta patstāvīgs atstāstījums, izmantojot kolektīvi veidotu plānu;
- dzirdēta teksta patstāvīgs atstāstījums, izmantojot patstāvīgi veidotu plānu;
- lasīta teksta patstāvīgs atstāstījums, izmantojot patstāvīgi veidotu plānu.

No 1. līdz 4.klasei ieteicams mācīt rakstīt:

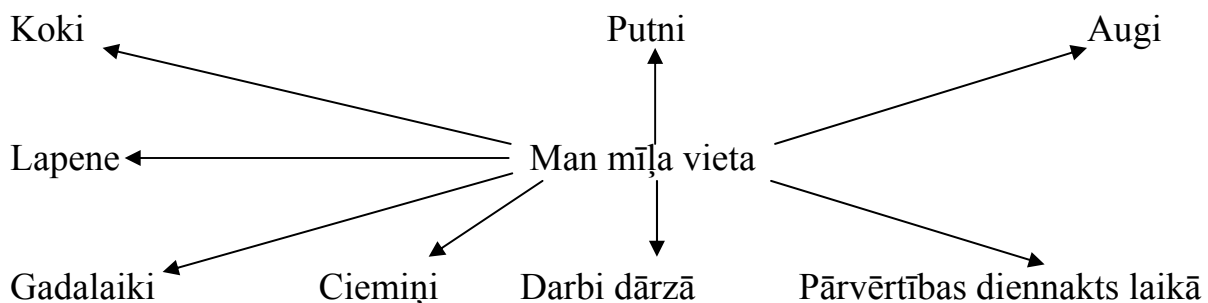
- konspektīvus atstāstījumus;
- atstāstījumus tuvu tekstam;
- radošus atstāstījumus;
- atstāstījums, mainot darbības vietu un laiku;
- atstāstījums, mainot personāžu;
- brīvos atstāstījumus;
- izlases atstāstījumus.

Atstāstījumu tekstu piemērus skatīt pielikumā.

Domraksti vispilnīgāk attīsta skolēnu iztēli un jaunrades spējas – skolēni patstāvīgi veido stāstījumu rakstus, radoši un loģiskā secībā izklāstot domas.

Ņemot vērā skolēna vecuma īpatnības, tiek noteikts domraksta apjoms un izraudzīta tematika. Domrakstu var rakstīt gan klasē, gan mājās. Skolēniem jā māca domrakstus plānot, veidojot vienkāršu vai saliktu plānu. Lietderīgi mācīt plānošanu, veidojot domu kartes.

Paraugs.

Skolēnus jā māca strādāt arī ar uzmetumu, veikt tā analīzi un korekcijas. Kad skolēns ir uzrakstījis plānu un uzmetumu, viņš konsultējas ar skolotāju par stāstījuma secīgumu un pareizrakstības kļūdām, tādējādi skolotājs palīdz skolēnam apgūt praktiskās iemaņas.

Ieteicamie rakstīšanas soļi:

- tēmas izvēle – ideja;
- darbs pāros – satura pamatojums (ko es rakstīšu, kādā secībā, kā notikums beidzās, mana attieksme);
- individuālais darbs – uzmetums;
- darbs pāros – uzmetuma lasīšana, satura rediģēšana;
- individuālais darbs – stila rediģēšana;
- individuālais darbs – gramatikas rediģēšana;
- tīrraksts.

Līdztekus ierastajiem aprakstu un vēstījumu tematiem dažkārt lietderīgi ierosmei izmantot zīmējumu vai attēlu kopu.

Iztēli rosinoši ir skolēnu domraksti par grafiskiem attēliem. Tos skolotājs uzzīmē uz tāfeles vai izmanto izdales materiālu.

Domraksta tematam var izmantot arī citātus. Šādā gadījumā ir jāpalīdz formulēt domraksta tematu. Gatavojoties domraksta mācīšanai, skolotājs var veidot skolēniem darba lapu ar uzdevumiem, kas rosinātu skolēnu sagatavoties domrakstam, piemēram, par rudeni (skatīt pielikumu).

MĀCĪBU SASNIEGUMU VĒRTĒŠANA

Mācību sasniegumu vērtēšana ir neatņemama mācību procesa sastāvdaļa, lai nodrošinātu sekmīgu mācību procesu. Vērtēšana ir nepārtraukts process, kurā vērtē mācību procesa norisi, lai uzlabotu tā kvalitāti, un tā galarezultātu – apgūtās zināšanas, prasmes, attieksmes un attīstības dinamiku.

Mācību sasniegumu vērtēšanai izmanto daudzveidīgas mācību metodes. To detalizēts skaidrojums pieejams Izglītības satura un eksaminācijas centra mājaslapas (www.isec.gov.lv) sadaļā "Standarti un programmas".

Latviešu valodā skolēnu rakstu darbu izpildes kvalitāti 1. klasē vērtē aprakstoši.

2.–4. klasē rakstu darbu izpildes kvalitāti vērtē 10 ballu skalā vai "ieskaitīts"/"neieskaitīts":

- ievadvērtēšanā (piemēram, tekstveides uzdevumi, diagnosticējošs diktāts, atstāstījums par kādu noteiktu prasmi vai zināšanām) un kārtējā vērtēšanā (piemēram, pārbauda vienu programmas prasību, darbā ietverti uzdevumi vienam vai diviem izziņas līmeņiem, kas izpildāmi 5–15 minūtēs) vērtējums ir "ieskaitīts"/"neieskaitīts",
- noslēguma vērtēšanā (piemēram, pārbauda svarīgākās mācību priekšmeta standarta un programmas prasības, darbā ietverti uzdevumi visos izziņas līmeņos, kas izpildāmi 30–40 minūtēs) – vērtē 10 ballu skalā.

Matemātikā skolotājs pasvītro kļūdaino vietu, skolēns pareizo atbildi raksta virs tās.

Paraugs.

3(45)

$$28 : 4 = 7$$
$$96 : 8 = 12$$
$$84 - 36 = 48$$
$$27 + 48 = 75$$
$$61 - 29 = \underline{33}$$
$$63 : 9 = 7$$
$$8 \cdot 9 = 72$$
$$71 - 67 = \underline{5}$$

Latviešu valodā skolotājs nelabo skolēna pieļautās kļūdas, bet pasvītro kļūdaino vietu. Skolēns kļūdas labo pats, virs pasvītotā burta vai vārda uzrakstot pareizo.

Paraugs.

Uguns, šale, sega, teja

Rakstu darbos labo ortogrāfijas un interpunkcijas kļūdas, bet domrakstos un atstāstījumos – arī stila kļūdas.

Kļūdas labo šādi:

- ortogrāfijas kļūdas (fonētiskās un morfoloģiskās) – uzrakstot vārdu pareizi un aizsvītras rakstot, kā pārbaudīt vārda pareizrakstību. Ja skolēns pieļauj vairāk nekā četras garumzīmju kļūdas, tad tā ir vienveida kļūda. Tas nozīmē, ka skolēns nediferencē patskaņus. Skolēnam jāsniedz kvalitatīva logopēda palīdzība. Ja skolēns pieļauj vairāk nekā četras divskaņu pareizrakstības kļūdas, tad tā ir viena veida kļūda. Tas nozīmē, ka skolēns nesaklausa divskaņus, neprot tos uzrakstīt. Skolēnam jāsniedz kvalitatīva logopēda palīdzība. Ja skolēns pieļauj vairāk nekā četras viena veida pareizrakstības kļūdas, tad tā ir viena kļūda, piemēram, priedēkļa un saknes sadurā, piedēkļa un galotnes sadurā, galotnes priekšā (piemēram, balts, plats), dubultoto līdzskaņu (piemēram, lelle, ķemme) rakstībā, burtu izlaidumus, tad tā ir viena kļūda;
- pieturzīmju kļūdas – norakstot teikumu pareizi un pasvītrojot kļūdaino vietu;
- stila kļūdas – nepareizi veidoto teikumu pārrakstot stilistiski pareizi.

Skolotājam ir tiesības labošanai izvēlēties rakstu darbu veidus un skaitu. Skolotājs ir atbildīgs par rakstu darbu kvalitāti, veikšanu un galarezultātu.

Skolēnu mutvārdu runas vērtēšana ir viena no mācību procesa vērtējuma sastāvdaļām. Skolēni mācību procesā apgūst valoddarbības prasmes, kuras var pārbaudīt, vērtējot summatīvi.

Lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par runāšanas un klausīšanās prasmju apguvi, lietderīgi izmantot mācību sasniegumu tabulu valoddarbības prasmju pārbaudei. Paredzēto laiku – nedēļu, vairākas nedēļas vai mēnesi – runāšanas, rakstīšanas, klausīšanās un rakstīšanas prasmju pārbaudei skolotājs izvēlas pēc saviem ieskatiem. Pēc tam, kad ir visas valoddarbības prasmes pārbaudītas, skolotājs vērtējumu izsaka ballēs.

Paraugs.

		Datums un darba nosaukums					
Nr. p. k.	Vārds, uzvārds	Runāšana (maks. 6 punkti)	Lasīšana (maks. 6 punkti)	Klausīšanās (maks. 6 punkti)	Radošā rakstīšana (maks. 10 punkti)	Kopējais punktu skaits (maks. 28 punkti)	Vērtējums ballēs
1.							
2.							
...							

Mācību sasniegumu vērtēšanas skala

Punkti	1–3	4–6	7–8	9–12	13–17	18–19	20–21	22–23	24–25	26–28
Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Skolēnu runu pārbauda kā atsevišķu prasmi, novērtējot ar "ieskaitīts"/"neieskaitīts" vai aprakstoši. Runu ieteicams periodiski pārbaudīt, izvirzot noteiktus kritērijus. Skolotājam jānovērtē divu veidu runāšanas prasmes – dzejoļa skandēšana un stāstījums par noteiktu tematu (atstāstīt izlasīto un sacerēt pašam). Pārbaudot dzejoļa skandēšanu, novērtē, cik precīzi apgūts dzejoļa saturs un cik izteiksmīgi tiek norunāts.

Paraugs.

	Dzejoļa satura apguve	Pašizteiksme
3	Skolēns precīzi norunā dzejoli no galvas.	Pārliciecināms skandējums, izmanto balss intonāciju un loģiskos uzsvarus.
2	Runājot dzejoli, skolēns pieļauj dažas kļūdas.	Ir dažas kļūdas, izmantojot loģiskos uzsvarus un atbilstošu balss intonāciju.
1	Skolēns daļēji norunā dzejoli.	Nepārliciecināms un vienmuļš skandējums.

Skolotājs regulāri pārbauda skolēna prasmi atstāstīt izlasīto tekstu, ko apguvis mācību stundā. Tāpat arī regulāri būtu jāpārbauda skolēna prasme pašam veidot savu stāstījumu, pamatojoties uz savu pieredzi un zināšanām. Pārbaudot skolēna stāstījumu, jānovērtē stāstījuma loģika, secība, pašizteiksme un vārdu krājumu.

Paraugs.

	Stāstījuma loģika, secība	Pašizteiksme	Vārdu krājums
2	Pārdomāts, plānveidīgs stāstījums.	Pārliciecināms stāstījums, izmanto balss intonāciju, loģiskos uzsvarus.	Bagāts, izmanto sinonīmus.
1	Stāstījums ar problēmas pieteikumu un secinājumiem, bet nav plānveidīgs.	Daļēji pārliciecināms stāstījums, mēģina izmantot intonāciju, loģiskos uzsvarus.	Pietiekams.
0	Haotisks stāstījums par tematu.	Nepārliciecināms stāstījums.	Mazs, bieža vārdu atkārtšanās.

Klausīšanās un lasīšanas prasmes pārbaudes darbos novērtē pēc pareizi veiktajiem uzdevumiem.

Klausīšanās prasmi parasti vērtē pārbaudes darbos, ņemot vērā skolēna prasmi saklausīt dzirdēto. Skolotājs vērtē, kā skolēns raksturo tematu, darbojošās personas un viņu rīcības (informācijas saklausīšana), kā arī notikuma vai norises apstākļus un sekas (informācijas izpratne).

Paraugs.

	Informācijas saklausīšana	Informācijas izpratne
3	Skolēns ir precīzi saklausījis informāciju.	Skolēns precīzi izpratis dzirdēto.
2	Skolēns ir daļēji saklausījis informāciju.	Skolēns daļēji izpratis dzirdēto.
1	Skolēns maz uztvēris informāciju.	Skolēns izpratis nedaudz dzirdētā.

Pārbaudot lasīšanas prasmes, vērtē skolēna spēju pareizi, precīzi izlasīt tekstu, kā arī spēju patstāvīgi lasīt tekstu, veicot dotos uzdevumus.

Teksta lasīšanā būtiski ir novērtēt lasīšanas kvalitāti – precīzu un izteiksmīgu teksta lasīšanu. Šādas pārbaudes pilnveido skolēnu lasītprasmes apguvi.

Paraugs.

	Teksta lasījums	Pašizteiksme
3	Skolēns lasa raiti un precīzi.	Pārliecinošs, izteiksmīgs lasījums.
2	Skolēns lasa, pieļaujot dažas kļūdas.	Izteiksmīgs lasījums, pieļaujot dažas uzsvāru un loģisko paužu kļūdas.
1	Skolēns lasa, pieļaujot daudz kļūdu.	Nepārliecinošs lasījums.

Novērtējot spēju patstāvīgi lasīt tekstu, vērā jāņem izpratne par izlasīto tekstu un spēja skaidrot un izmantot iegūto informāciju. Pārbaudot lasītā teksta izpratni, skolotājs vērtē temata, galvenās domas, darbojošās personas un viņu rīcības raksturojumu. Iegūtās informācijas skaidrošanas un lietošanas kritērijā ietver spēju skaidrot vārdu nozīmi, detalizēti iegūt informāciju un to pārveidot.

Paraugs.

	Lasītā teksta izpratne	Iegūtās informācijas skaidrošana un lietošana
3	Izlasītais teksts ir izprasts.	Izlasīto informāciju izmanto, to pārveidojot vai izdarot secinājumus.
2	Izlasītais teksts ir daļēji izprasts.	Iegūto informāciju izmanto nepilnīgi.
1	Izlasītais teksts nav izprasts.	Iegūto informāciju izmanto maz.

Radošajos darbos vērtē saturu, plānojumu, vārdu krājumu, tekstveidi un 3. un 4. klasēs arī ortogrāfijas kļūdas. Vērtēšanas kritēriji var būt dažādi, ņemot vērā tēmu un mācību priekšmeta standarta un programmas prasības. Piemēram, 2. klasē mācās lietot pieturzīmes teikuma beigās. Skolotājs, izvirzot kritērijus, skolēnus brīdina, ka radošā darbā jābūt dažādiem teikumiem pēc izteikuma mērķa. Ja 3. klasē mācās par īpašības vārdu, tad skolotājs brīdina skolēnus, ka aprakstā jābūt īpašības vārdiem, vērtējumu rakstot tekstveides ailē.

Paraugs.

	Saturs	Plānojums	Vārdu krājums	Tekstveide	Ortogrāfija 3.–4. klase
2	Tematam atbilstošs.	Loģisks	Bagāts, tematam atbilstošs.	Dažādi teikumi pēc satura un uzbūves.	Pieļautas 1–3 kļūdas.
1	Tematam daļēji atbilstošs, lieka vai nepietiekama informācija.	Ir saskatāma domas virzība.	Vārdu izvēles neprecizitātes, vārdu atkārtošanās u. c.	Neveikli teikumi, ir dažas kļūdas vārdu izvēlē.	Pieļautas 4–5 kļūdas.
0	Nav par tematu.	Grūti izsekot domas virzībai.	Mazs vārdu krājums.	Kļūdaina teikumu uzbūve, nepabeigti teikumi.	Pieļautas 5 un vairāk kļūdas.

RAKSTU DARBU NOFORMĒŠANA

Skolēna rakstu darbi ir mācību satura būtiska sastāvdaļa. Tie sekmē patstāvīgā darba spējas un rakstu darbu kultūras izpratni, kā arī estētiskās gaumes attīstīšanu, tekstu veidošanas, darījumrakstu un cita veida rakstu darbu pareizrakstības un noformēšanas prasību apguvi.

Katra mācību priekšmeta skolotāja pienākums ir nodrošināt kvalitatīvu skolēna rakstu darbu noformēšanu un vērtēšanu.

Ieteicams ievērot vienotas prasības skolēnu rakstu darbu noformēšanai.

BURTNĪCU VEIDI

Gandrīz visos mācību priekšmetos skolēniem dota iespēja iegādāties darba burtnīcas ērtākai uzdevumu veikšanai, bet latviešu valodā un matemātikā ir jāiekārto arī rakstu darbu burtnīcas.

1. un 2. klasē latviešu valodā un matemātikā iekārtojamas šādas burtnīcas:

rakstu darbi latviešu valodā (2 burtnīcas)	rakstu darbi matemātikā (2 burtnīcas)
--	---------------------------------------

Latviešu valodā rakstu darbiem izmanto trīslīniju sistēmas burtnīcas ar septiņu milimetru atstarpēm. Atļauts arī izmantot baltas papīra lapas un rakstīt iespaidburtus.

Matemātikā rakstu darbiem izmanto burtnīcas ar piecu milimetru rūtiņām.

Kontroldarbus matemātikā un latviešu valodā raksta burtnīcās vai uz darba lapām.

3. klasē iekārtojamas šādas burtnīcas:

rakstu darbi latviešu valodā (2 burtnīcas) kontroldarbi latviešu valodā	rakstu darbi matemātikā (2 burtnīcas) kontroldarbi matemātikā
--	--

Latviešu valodā rakstu darbiem izmanto līniju burtnīcas ar 10 milimetru atstarpēm, kuru vidū ir punktētas līnijas. Kontrolrabus var rakstīt arī uz darba lapām. Domrakstus raksta uz lapām vai iekārto burtnīcu domrakstiem.

4. klasē iekārtojamas šādas burtnīcas:

rakstu darbi latviešu valodā (2 burtnīcas) kontroldarbi latviešu valodā domraksti un atstāstījumi	rakstu darbi matemātikā (2 burtnīcas) kontroldarbi matemātikā
---	--

Latviešu valodā rakstu darbiem tiek izmantotas līniju burtnīcas ar 10 milimetru atstarpēm.

Domrakstu un atstāstījumu burtnīcā skolēni raksta arī citus radošus uzdevumus.

Kontroldarbu burtnīcā norādāms katra kontroles darba veids.

UZRAKSTI UZ BURTNĪCĀM

1. un 2. klases skolēniem uz burtnīcas vāka raksta skolotājs, ievērojot šādas prasības:

1. līnija – skolas nosaukums (ģenitīvā);
2. līnija – norāde par klasi;
3. līnija – skolēna vārds, uzvārds (ģenitīvā);
4. līnija – burtnīcas veida un mācību priekšmeta norāde (lokatīvā);
5. līnija – saīsināta norāde par mācību gadu.

Paraugs.

Rīgas V. Zālīša pamatskolas
1.^a klases skolnieka
Jāņa Ozoliņa
rakstu darbi latviešu valodā
2008./09. m.g.

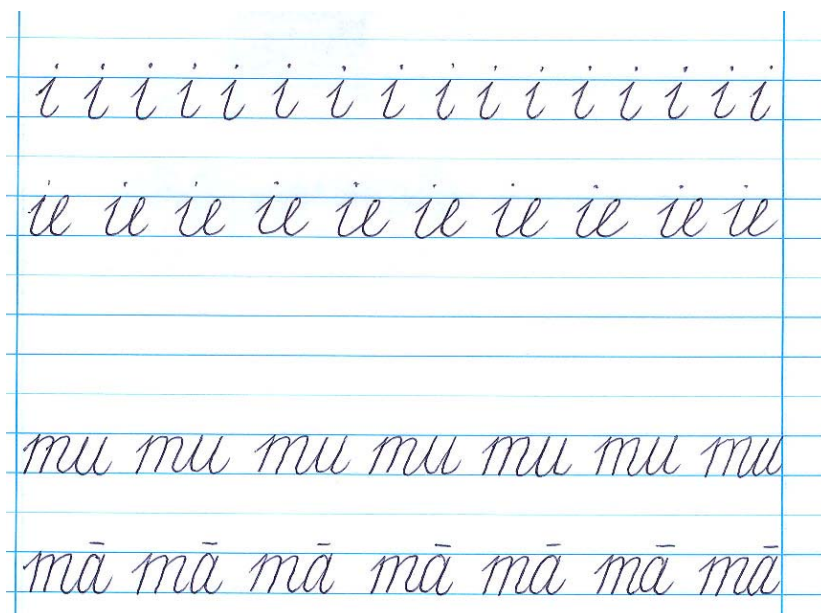
Rīgas V. Zālīša pamatskolas
1.^a klases skolnieka
Jāņa Ozoliņa
rakstu darbi matemātikā
2008./09. m.g.

3. un 4. klasē uz burtnīcu vāka raksta skolēns, ievērojot tādas pašas prasības kā 1. un 2. klasē.

DARBU IEKĀRTOJUMS LATVIEŠU VALODAS UN MATEMĀTIKAS BURTNĪCĀS

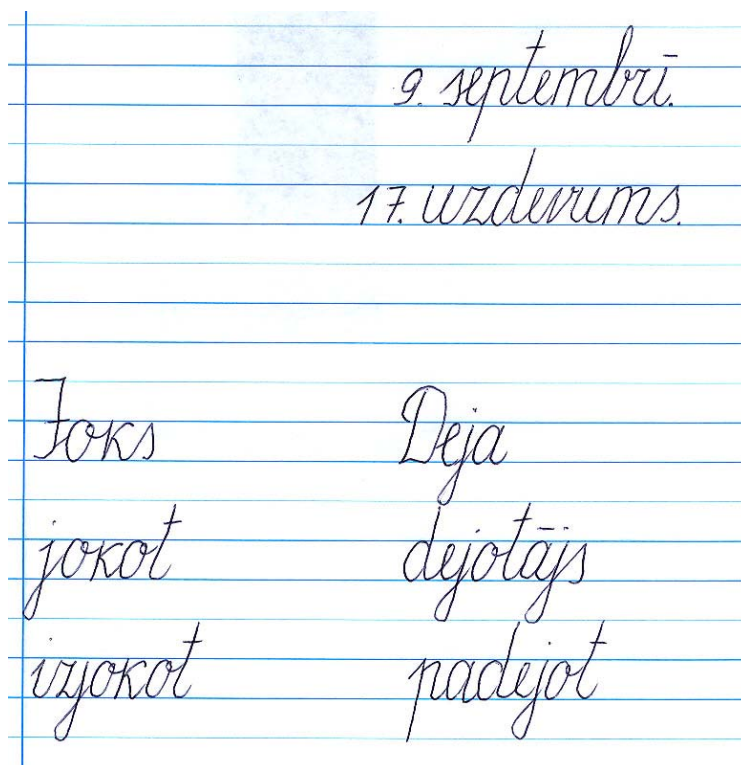
1. un 2. klasē latviešu valodā skolēni raksta līniju burtnīcas pirmajā trīslīniju sistēmā, burtnīcas lapu aizpildot līdz pēdējai līnijai, bet burtnīcas pirmajā lapā – otrajā trīslīnijā.

Paraugs.

Burtnīcas ārējo malu 2,5 centimetru un iekšējo malu viena centimetra platumā atstāj brīvas. Starp darbiem tiek atstāta viena trīslīnija brīva. Katru rindu pieraksta pilnu. 1. klasē datums netiek rakstīts, 2. klasē raksta datumu. Datumu raksta vienu reizi dienā.

Paraugs.

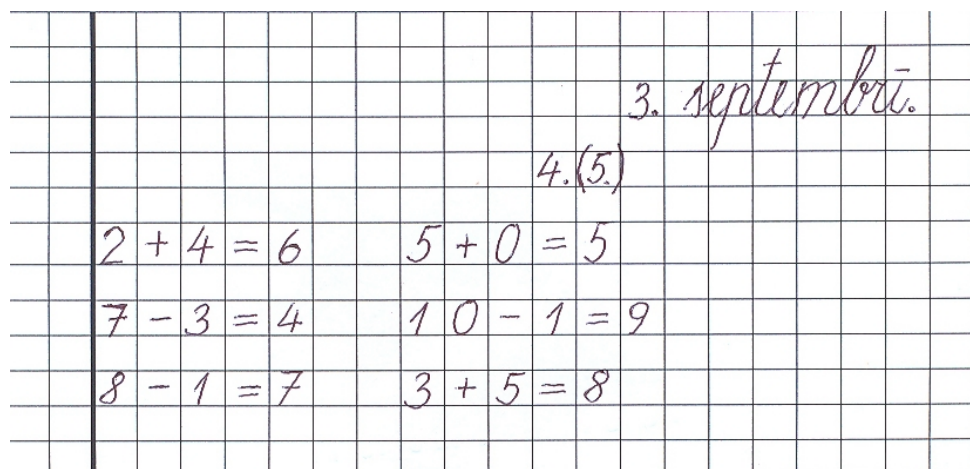
Nākamajā trīslīnijā pa vidu tiek rakstīts uzdevuma numurs, piemēram, 1.(23.), iekavās norādot lappusi, no kuras risina uzdevumu.

Rakstu darba virsrakstu vai uzdevuma numuru raksta lapas vidū.

Starp datumu un virsrakstu/uzdevuma numuru neatstāj brīvu trīslīniju (līniju). Aiz virsraksta vai uzdevuma numura vienu trīslīniju vai vienu rūtiņu atstāj brīvu un ar atkāpi raksta uzdevuma tekstu (trešajā un sestajā rūtiņā no ārējām malām).

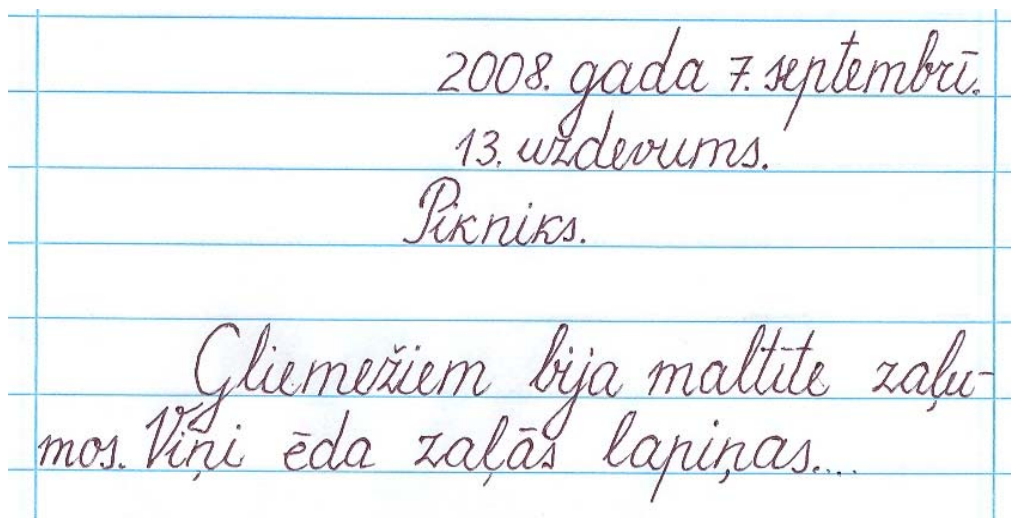
Matemātikā skolēni raksta rūtiņu burtnīcas trešajā rūtiņā no augšas, burtnīcas pirmajā lapā – astotajā rūtiņā no augšas. Starp vienas dienas uzdevumiem atstāj brīvas divas rūtiņas, starp iepriekšējās un nākamās dienas darbiem – brīvas četras rūtiņas. Starp stabiņiem atstāj divas rūtiņas brīvas.

Paraugs.

3. un 4. klasē latviešu valodā skolēni burtnīcā raksta, atstājot vienu līniju brīvu, bet burtnīcas pirmajā lapā – uz ceturtais līnijas. Starp vairākiem rakstu darbiem atstāj divas brīvas līnijas. 3. klasē raksta datumu, piemēram, 10. septembrī, bet 4. klasē raksta gadu un datumu, piemēram, 2008. gada 10. septembrī.

Paraugs.

Arī domrakstam un atstāstījumam ir jāievēro noteikts noformējums.

Paraugs.

2008. gada 10. septembrī.
Domraksts.
Mans draugs.

Plāns.

1. Drauga ārējais izskats.
2. Drauga raksturīgas īpašības.
3. Drauga aizraušanās.

Manu draugu sauc

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Anspoka, Z. *Atstāstījumi 2.–4. klasei*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.

Anspoka, Z., Siliņa-Jasjukeviča, G. *Latviešu valoda mazākumtautību skolēniem latviešu mācībvalodas sākumskolā (1.–4. klasē)*. Rīga: Lielvārds, 2006.

Čakārne, Z., Ģingule, M. *Vingrinājumu krājums latviešu valodā 5.–6. klasei*. Rīga: Pētergailis, 1999.

Dedze, I. *Starptautiskās izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācijas lasītprasmes pētījums Latvijā*. Lielvārde: Lielvārds, 1996.

Dilāns, G. *Tu un jūs*. // Diena. – 2003. – Nr. 21.

Druviete, I. *Neverbālā komunikācija un tās izpēte*. // Valodas aktualitātes. Rīga: Zinātne, 1990.

Eiropas kopīgās pamatnostādnes valodu apguvei: mācīšanās, mācīšana, vērtēšana. / sast. Eiropas Padome, Valodas politikas nodaļa. Madona: Madonas poligrāfists, 2007.

Geske, A., Ozola, A. *Skolēnu sasniegumi lasītprasmē Latvijā un pasaulē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007.

Laiveniece, D. *Valodas metodikas didaktiskie jautājumi*. Rīga: RaKa, 2000.

Latvijas Republikas Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra "Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem". // Latvijas Vēstnesis. – 2006. – Nr. 204.

Lauze, L. *Runātāja komunikatīvā nodoma īstenošanas veidi latviešu sarunvalodā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2001.

Lieģeniece, D., *Ievads andragoģijā jeb mācīšanās "būt" pieaugušo vecumā*. Rīga: RaKa, 2002.

Litls, D., Perclova, R. *Eiropas valodu portfelis: rokasgrāmata skolotājiem un skolotāju tālāksagatavotājiem*. Rīga: Dardedzes hologrāfija, 2007.

Mācību priekšmeta "Latviešu valoda" programmas paraugs 1.–9. klasei. Pieejams: www.isec.gov.lv

Mans valodu portfelis. Eiropas valodu portfelis skolēniem (no 7 līdz 12 gadiem). Rīga: Dardedzes hologrāfija, 2007.

Ņesterovs, O. *Lasīt mācīšanas metodika sākumskolā*. Rīga: Zvaigzne, 1978.

Pamatizglītības mācību priekšmetu standartu ieviešana. Atbalsta materiāli skolotājiem. Rīga: IZM, Izglītības sistēmas attīstības projekts, 2004.

Ptičkina, Ā. *Lasīšanas mācības sākumskolā.* Rīga: Pētergailis, 1999.

Ptičkina, Ā. *Latviešu valoda. Metodiskie ieteikumi sākumskolai.* Rīga: ISEC, 1997.

Ramāns, V. *Latviešu valodas metodika pamatskolām.* Rīga: Rīts, 1938.

Skujiņa, V. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.

Šilss, Dž. *Komunikācija svešvalodu mācīšanā.* Rīga: VAGA, 1998.

PIELIKUMS

DIKTĀTU TEKSTI

Dzirdes diktāts

MĒS

Mēs neesam dažāda vecuma skolēni. Par mūsu zināšanām rūpējas skolotāji un mēs paši. Mēs mācāmies lasīt, rakstīt, runāt, klausīties. Mēs cenšamies būt čakli. Mūsu dzīve top skaistāka. Mēs kļūstam gudrāki un darbīgāki.

Redzes diktāts

SNIEGS

Krita sniegs. Lielām pārslām tas strauji krita zemē. Pagāja īss brīdis. Visi koku zari kļuva balti. Tad piepeši sniegs mitējās snigt. Norima vējš. Saule norietēja.

Izskaidrotais diktāts

ZIEDONĪ

Spoži spīd saule. Dienas kļūst arvien garākas. Pūpoli jau noziedējuši. Zied ievas, ābeles un ķirši. Drīz sāks ziedēt ceriņi un kastaņas. Visa pasaule šķiet smaržu pielijusi. Lido kukaiņi. Čalo putni, dzied ļaudis. Visa pasaule san. Tā ir ziedoņa dziesma.

Izskaidrojamais diktāts

VĒLĀ RUDENĪ

Dzestrais rudens vējš notrauc kokiem pēdējās lapas. Bieži smidzina lietus. Pelēka migla gulstas pāri laukiem. Kailie koki ir gatavi sagaidīt ziemu. Vienīgi ozoli dusmīgi šņāc. Tie negrib atdot rudens vējiem savu vasaras rotu.

Sagatavotais diktāts

Iepriekšējā dienā skolēni analizē vārdus: Velns, Rīga, ceļš, miegs, Kangaru kalni, gulta.

KANGARU KALNI

Reiz Velns nesa smiltis uz Rīgu. Viņš gribēja Rīgu mūrēt.

Ceļš gāja pāri purvam. Velnam uznāca miegs. Viņš turpat purvā apgūlās. Pa to laiku bērni izgriezta maisam caurumu. Velns pamodās. Viņš pacēla maisu plecos un skrēja prom uz Rīgu. Aiz viņa smiltis vien bira.

Tā arī radās Kangaru kalni. Velna gulta purvā vēl šodien ir redzama.

(Latviešu tautas teika.)

Brīvais diktāts

PIRMAIS PĒRKONS

Vasara sākas ar pērkona spērienu. Saule tai dienā stipri dedzināja. Virs meža parādījās liels mākonis. Tas ātri kāpa augšā. Pamalē jau plaiksnīja zibeņi. Tad pāršalca negaisa brāzma. Gatves bērzi locījās un vaidēja. Skaļš dārdiens pāršķēla padebešus. Nodžinkstēja logu rūtis. No gaisa gāzās ūdens. Pirmais pērkons!

Izlases diktāts

KAĶĪTIS SNIEGĀ
Mazs, pelēks, nelaimīgs kaķītis
Stāv, sniega kupenā iebridis,
Tur vienu ķepiņu pacēlis
Un brīnās, un brīnās...

Radošs diktāts

Pelēka _____ pārklāj zemi. Pēc brīža balts _____ laižas pāri pilsētai un griež pārslas gar gaišajiem _____. Tās saķeras rokās un griežas brīnišķīgā _____. Tās traucas un traucas lejup, un ieskatās gaišajos _____. Drīz pārslas pārvērš _____ par mirdzošu, baltu _____.

Savstarpējais diktāts

ZIEMAS BRĪNUMS

Mežā sprēgāja sals, bet egles zaru žuburā čiepstēja un plātīja knābīšus mazi putnēni. Tie bija krustknābju mazuļi. Krustknābji perē bērnus ziemā. Eglājā skanēja putnu čivināšana. Tie kāpelēja pa zariem un meklēja čiekuru sēkliņas. Putnu māte baroja un sildīja savus mazuļus.

Ortogrāfijas stafete

MĀRIS

Māris dzīvo Rīgā. Katru rītu viņš iet garām viesnīcai, maiznīcai, pastam un grāmatnīcai. Pēc stundām zēns iegriežas grāmatnīcā, lai nopirktu kādu burtnīcu vai zīmuli. Savu pirkumu zēns parāda māmiņai, kura strādā šūšanas darbnīcā par piegriezēju.

Nebeidzamais diktāts

RUDENS ELPA

Rudens jau klāt. Visur jūtama tā elpa. Vējš apciemo pīlādžu ķekarus. Dārzā krāšņi zied dālijas un asteres. Piesaulē dienā vēl silti. Mežā daudz sēņu. Ar savām krāsainajām cepurēm tās aicina sēņotājus.

Paskaidrojuma diktāts

Mani sauc _____. Es dzīvoju _____. Mācos _____ skolā. Brīvajos brīžos es lasu laikrakstu _____ un žurnālu _____. Mana māmiņa labprāt lasa žurnālu _____, bet tētīm mīļākā avīze ir _____. Vai tev ir grāmata _____?

Diktāts ar izlaidumiem

Ziema nāca _____,
Sala cirvis _____;
Aun, brālīti, silti _____,
Liec galvā _____.

(*Latviešu tautasdziesma.*)

_____ māte, _____ māte,
Purin' savus _____,
Lai nāk _____ virs zemītes,
Lai _____ mežā brauc.

(*Latviešu tautasdziesma.*)

Lai bij _____, kam bij _____,
_____, tiem bij prieki:
_____ sniga, putināja,
_____ kalna galiņā.

(*Latviešu tautasdziesma.*)

Saulīt', mana _____,
Abas vienu labumiņu.
Saulīt' mana sildītāja,
_____ mana žēlotāja.

(*Latviešu tautasdziesma.*)

Pārveidojamais diktāts

MIKIŅŠ – DABAS DRAUGS

Arvien dziļāka kļūst ziema. Gravas pieputinātas līdz malām. Zem sniega svāra līkst jaunie bērziņi un priedītes. Bargajā ziemā klājas grūti zivīm, zīlītēm, zaķiem, briežiem, stīrnām. Laukā nav barības. Mikiņš ir dabas draugs. Brīvajā brīdī aizslēpo līdz krūmiem un noliek sienu klēpi, burkānu vai kāli. Garausis azaidā nāks pēc saules rieta.

ATSTĀSTĪJUMU TEKSTI

ĀBELES

Daudzas tautas ābeli sauc par dzīvības, mīlestības, auglības koku. Mūsu tautasdziesmās ābele pielīdzināta mātei.

Skumjas un tukšas ir tās mājas, kur pagalmā nezaro ābele. Pat viens šis laipnais koks dod jauku noskaņu. Tāda sirma, žuburaina, nolīkusi ābele ir kā vēlīga vecmāmuļa, kas dzīvojusti līdzī vairākām paaudzēm. Ja zem ābeles san bišu strops, tad darbīgās medus nesējas kļūst tikpat laipnas kā ābele un nedzeļ.

Ābeles zied un smaržo līdzīgi rozēm. Ābeļu ziedēšanas laiks līdzinās svētkiem – ap visām darbīgu ļaužu mājām kāpj baltas kupenas. Katra ābelīte cer izaugt par lielu, kuplu koku.

Otrs svētku laiks ir rudenī. Rāmās atvasaras dienās augļu pilnie zari svinīgi klusē. Ābeļdārzs līdzinās varenai puķu dobei, kurā tvīkst siltās krāsas un staigā veldzējošas smaržas.

Ja ziemas tumsā un salā uz galda kvēlo koši sārtsvītrotains ābols, tā spēks iestaro sirdī.

(*Pēc A. Caunes.*)

MELLENĒS

Minkāns ņaud un čīkst. Viņš ir nepacietīgs kopš tās dienas, kad ieminējos, ka vajadzētu iet mellenēs. Minkānam patīk ogot. Vienīgi dzērvenēs viņam nepatīk iet, jo tad viņš līdz vēderam iegrimst ūdenī. Bez tam dzērvenes ir vēlu rudenī, tad viņam salst ķepas. Mellenēs Minkāns ir gatavs nācējs.

Un tad kādu dienu mēs ejam. Es nesu katrā rokā pa spainim. Minkāns tek nopakaļ, te skrien pa priekšu, te pazūd. Tad viņš mani panāk, un mēs nonākam ieplaciņā, kur aug lielākas un sulīgākas mellenes. Mēs lasām. Es lasu spainī, bet Minkāns vēderā. Tāds klusums visapkārt, ka dzirdu Minkānu šmakstinām.

"Nepārēdies!", viņu brīdinu, bet Minkāns jau visu zina labāk.

Kad saule nokāpusi tik zemu, ka ieplaciņa guļ zilganā ēnā, es atliecu muguru. Skatos, ka Minkāns nošmulējies kā vēl nekad. Zilas ķepas, tumši sarkani izraibināts vēders, melnraibs dibens un zili mēļš purns. Es sasitu rokas. Tik daudz ziepju mums nemaz mājās nav, lai to visu nomazgātu. Paies dienas, līdz viss kļūs atkal balts.

Atpakaļceļā tad nu es nesu abus pilnos spaiņus un piedevām ap kaklu kā siltu šalli – Minkānu.

(Pēc M. Gūtmanes.)

ATTAPĪGAIS NIRĒJS

Agrs decembra rīts. Svaigajā, irdenajā sniegā ūdrs ievilcis ne vienu vien platu vagu. Tā līkumos starp kokiem, pāri grāvim, zem biezām eglītēm un cauri krūmājiem. Biezoknī redzamas pēdiņas. Tās varētu būt atstājis arī neliels suns. Pēdas ir pa divām līdzās.

Kurp aizvedīs šī pēdu sliede? Brienam. Atkal eglītes, krūmi, kupena un maza upīte. Te pēdas beidzas. Tās ieslīdējušas tieši ūdenī. Upīte nav aizsalusi. Ūdrs atnācis sameklēt zem pacerēm un biezajās ūdenszālēs ziemas mierā palikušos gliemjus, vardes un vēžus. Kad maltīte ieturēta, ūdrs guļ un atpūšas. Ūdram upes krastā ir sava ala, izklāta ar žagariem, zāli un sūnām. Ieeja alā ir zem ūdens, tad kāpiens uz augšu, līdz ķepas vairs nav slapjumā. Dzīvnieks saritinās, purniņu paslēpis zem ķepām un pārsedz ar asti. Nāsīs aizvien nokļūst silts gaiss, tāpēc ūdrs nekad nesaukstējas.

Ūdra ķepām piemīt apbrīnojams spēks un izveicība. Starp pirkstiem ir peldplēves. Ūdra ķermenis pārklāts ar tumši brūniem, spīdīgiem matiem un mīkstu pavilnu zem tiem. Ūdenī ūdrs reizēm griežas kā skrūve. Pagarais kakls un nelielā galva ir īsti piemērota ūdens "dejām". Viņš veikli panāk zivis. Pavēro kādreiz ūdri!

(Pēc Dz. Rinkules-Zemzares, J. Brikmaņa.)

PARASTĀS VIESĪBAS

Zanita dzīvo jaunā mājā. Kāpnes platas, griesti augsti, logi gaiši. Cik patīkami iet augšup! Pa kāpnēm kāpj Vija ar savu māmiņu.

Māmiņa vēl steidz Viju nopētīt, sakārto mētelīti, iztin no papīra alpu vijolītes. Vijai rokās dāvana. Viņas iet ciemos pie Zanitas. Nospiež durvju zvana pogu, un durvīs tanī brīdī parādās Zanitas māmiņa.

"Mēs jūs laikam uzmodinājām?" Vijas māmiņa apjukusi saka, redzēdama Zanitas mātei rīta svārkus mugurā.

"Nekas, nekas, nāciet vien iekšā!" Zanitas māmiņa vedina pār slieksni.

Tad viņa sauc: "Tava draudzene atnākusi, Zanita!"

Samiegojusies un saīgusi durvīs parādās Zanita.

Vija saka: "Daudz laimes dzimšanas dienā!" Viņa sniedz arī dāvanu un ziedus. Zanita pateicās. Iestājās neveikls klusums, jo Zanitas māmiņa liekas ļoti izbrīnīta. Zanita, rādīdama pilnīgi nevainīgu seju un plūkdama vijolišu zaļās lapas, saka: "Jā, es uzlūdzu Viju uz dzimšanas dienu, bet tikai uz nākamo svētdienu."

Vijas māmiņa, negribēdama svešā mājā izraisīt nesaskaņas, atvainojas un pogā ciet Vijai mēteli. Zanita stāv aizvainota, arī Vija ir nesaprašānā. Zanitas māmiņa novērš pārpratumu un saka: "Nāciet iekšā, svinēsim svētkus šodien!"

(Pēc J. Osmaņa.)

RONĪTIS POGA

Viņam bija lielas, garas ūsas un gluds, zaļgani pelēks kažoks ar tumšiem lāsumiņiem. Viņš plunčojās pa dziļu baseinu un priecēja apmeklētājus ar savu jautrību un bezbēdību.

Ronītis Poga zooloģiskajā dārzā ieradās pirms pāris gadiem. Viņš bija mazs, pūkains un gluži balts, ar tik tumšām un apaļām acīm kā pogām. Jau pirmajā dienā viņš dabūja savu vārdu Poga.

Ronītim Pogam bija lieliska ēstgriba. Viņš auga acīmredzot un ātri nomainīja savu pūkaino kažociņu pret īstu roņa ādu.

Reiz kādam zēnam ienāca prātā doma iesviest baseinā kapeiku. Kapeika vēl nebija nogrimusi, kad Poga ar muti to satvēra un norija. Tie tik bija joki! Ronītis rija naudu! Toreiz pie baseina bija piestājuši vairāki bērni. Nu visi meklēja kabatās kapeikas un meta ronītim. Vairākas ronītis notvēra pat gaisā. Nevienš neiedomājās, ka tāda naudas rīšana varētu būt

Turpināt stāstu.

(Pēc Dz. Rinkules-Zemzares.)

SIENĀZIS

Lielā pļavā dzīvoja sienāzis. Papriekš dzīvoja sienāzis ar sievu vien. Bērni viņiem vēl bija apakš zemes. Nīna ar Laimdotu nāca uz pļavu pie sienāžiem ciemā un puķes lasīt.

Laimdots reiz gribēja ar sienāzi aprunāties un paņēma to rokā. Bet sienāzis iesplāva Laimdota saujā un ar vienu lēcieni aizlēca pie savas sievas zālē un paslēpās.

(Pēc J. Baltvilka.)

PIE EGLĪTES

Ziemassvētkos Kurmītis izpušķoja egli, salika zem egles zariem dāvanas. Tā kā Kurmītis bija salūdzis ciemos draugus, viņš cepa piparkūkas un pīrāgus, lai būtu ar ko ciemiņus pacienāt. Ziemassvētku vakarā svecīšu gaismā ciemiņi dziedāja Ziemassvētku dziesmas.

Drīz ietuntuļoja Ziemassvētku vecītis ar lielo dāvanu maisu. Un tad Kurmītis lasīja savu jaunāko dzejoli.

(Pēc L. Linmeieres.)

ZIEMASSVĒTKOS

Pirmo sniegu Kurmītis sagaidīja gaviļēdams un tūlīt ķērās pie sniegakurmīša velšanas. Ja Kurmītis veļ sniegakurmīšus, tas nozīmē, ka viņš gaida Ziemassvētkus.

Kurmītim Ziemassvētkos bija darba pilnas ķepas. Viņš adīja un šuva dāvanas, rakstīja un zīmēja apsveikumus tuviem un tāliem draugiem un radiem. Īpašu vēstuli Kurmītis rakstīja Ziemassvētku vecītim.

(Pēc L. Linmeieres.)

ZIEMASSVĒTKI

Pēc Ziemassvētkiem tika atrastas Kurmīša dzejoļa atskaņas. Palīdzēt Kurmītim uzrakstīt dzejoli.

.....slīd
.....spīd
.....skan
.....man.
.....viņi
.....zaķēni
.....bija
.....lija.

Bija skaista, rāma, dzirkstoši skaidra rudens diena. Tīreļa dzērves pacēlās uz garo ceļu. Dzērves skumji atsveicinājās no savas ziemeļu dzimtenes. Tikai jaunā dzērve nejuta nekādu skumju. Vienaldzīgi viņa pameta acis lejā. Tur dīvaini mazs, svešs un savāds izskatījās tīreļa plankums ar zilo ezera aci vidū.

Jaunā dzērve skatījās uz dienvidiem. Tur cēlās balti pūkaini mākonīši. Viņa nevarēja novaldīties rindā. Nevaldāmā spēkā un priekā viņa iebrēcās kā negudra, pasitās sāņus no rindas laukā. Kā lode viņa devās taisni gaisā.

Kāsis izjuka, dzērves sabruka vienā ņudzeklī. Uztraukti un nikni kliegzieni skanēja no visām pusēm.

Jaunā dzērve nevēroja neko. Viņa izvijās ņudzeklim cauri, pacēlās augstu gaisā, sajūsmā savēcināja spārnus un gandrīz apmeta kūleni. Tajā acumirkļī dzērve sajuta labajā spārnā pie pleca briesmīgu, asu dzēlienu. Jaunā dzērve iebrēcās no sāpēm un krita lejā.

Izdomāt atstāstījuma virsrakstu. Uzrakstīt, kas notika ar jauno dzērvi.

(Pēc A. Upīša.)

CEĻI

Kad braucam pa lielajiem ceļiem, neuztveram vasaras dabas jaukumus. Troksnis, putekļi, gāzes nepārtrauktā grīstē vijās pār platajām lentēm. Tādu ceļmalu augi jūtas visnelaimīgāk, jo tie allaž klāti putekļiem un sodrējiem. Visskaistāko ziedu skropstas piebirusas, bet tie, kas ātri traucas, jau arī tajās nelūkojas. Steidzoties ceļa burvība zūd.

Mazie ceļi nebaidās pārtecēt stāvus pakalnus, nevairās nolaisties dziļās ielejās. Tie iznesīgi met savu līkloču rokkrakstu. Tāds balts, iesārts vai dzeltenīgs dzīpars liekas pašam no sirds izritinājies.

Ja nav jāsteidzas, var doties ceļā kājām...

(Pēc A. Caunes.)

Turpināt atstāstījumu ar saviem vērojumiem, kas gūti, ejot pa dažādiem ceļiem.

UZDEVUMI DOMRAKSTA MĀCĪŠANAI

Skolotājs izvēlas tematu, piemēram, "Agrs rudens", "Rudens diena", "Septembrī", un atbilstoši tam izvēlas uzdevumus, kas sekmētu domraksta rakstīšanu.

1. uzdevums.

Pierakstīt īpašības vārdus, ko varētu lietot, rakstot par rudeni.

zeme –

koki –

krūmi –

lapas –

saule –

ūdeņi –

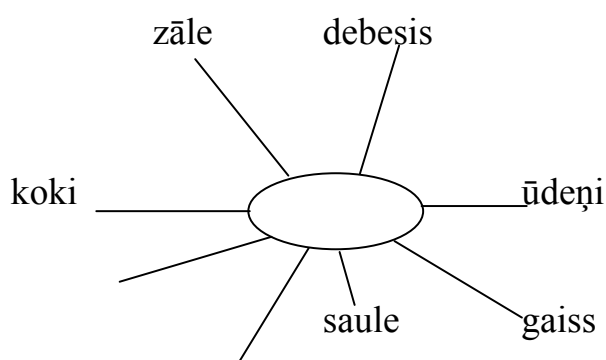
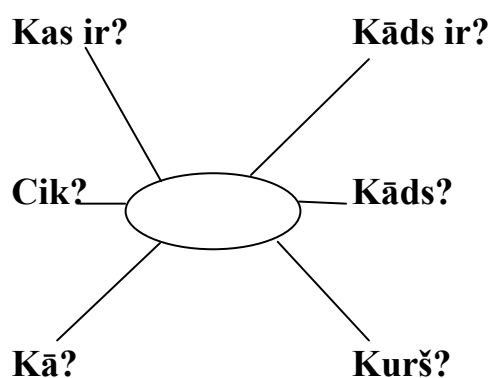
rīti –

gaiss –

2. uzdevums.

Papildināt domu karti, nosaucot pazīmes un īpašības.

Piemēram.

3. uzdevums.

Savienot ar līniju saderīgus vārdus. Iesaistīt teikumos trīs izveidotos vārdu savienojumus!

salta	zīles
dzestrs	migla
silts	lapkritis
balta	lapas
brūnas	asteres
ražīgs	pīlādži
rudas	darbs
violetas	vējš
miglains	bērslapes
košas	salna
spilgti oranži	rīts

4. uzdevums.

Uzrakstīt vārdiem sinonīmus.

dzestrs
bagāts
ražīgs
rūsgans
pīlādzis
dālijas

5. uzdevums.

Uzrakstīt darbības vārda līst (lietus) sinonīmus.

6. uzdevums.

Uzrakstīt, kas smaržo rudenīgajā dārzā.

7. uzdevums.

Lasīt tekstu un iekavās pasvītrot piemērotāko vārdu.

KĀ SKAN RUDENS

Rīts ir (*manāmi, ciešami, reti*) vēss. Smalkas rāsas lāsītes (*apklāj, nosedz, noklāj*) ceļmalas bērzu lapas. Šur tur galos (*karājas, krīt, pil*) pa spožai ūdens pilītei. Rudens (*piesaka, iesaka, atgādina*) sevi. Vējš (*klejo, meklē, staigā*). Tas (*vēlas, grib, nevar*) pielikt savu spēku un (*satriec, notriec, saveļ*) nokritušās lapas lielā kaudzē. Piepeši ausis (*aizskar, piekļiedz, jūt*) skanīgs dzērvju kļiedziens. Tās garā, slaidā kāsī (*lido, gāžas, slīd*) pāri purvam. No rīta līdz brokastlaikam (*ir, bija, klīst*) migla. Katrs gadalaiks (*skan, dzied, runā*) citādi. Un tā varētu (*skanēt, gribēt, izskatīties*) rudens.

8. uzdevums.

Izvēlēties domraksta tematu.

9. uzdevums.

Uzrakstīt domu karti un izplānot domrakstu.

10. uzdevums.

Uzrakstīt domraksta uzmetumu.

Gatavojoties domraksta rakstīšanai, ieteicams skolēniem dot uzdevumus, kas pilnveido tekstveidnes prasmes.

KOMPLEKSIE UZDEVUMI TEKSTVEIDEI

1. uzdevums.

Izveidot un uzrakstīt stāstījumu.

(Pēc izvēles skolotājs var pievienot vēl kādu gramatikas uzdevumu, piemēram, noteikt vārda sastāvu.)

VAKARA BLĀZMĀ

Mežs grimst	izlido dzilna
Saule jau noslīdējusi	vēl iebrēcas meža pīles
Iztālēm pār meža galotnēm atskan	apslēptu balsu pilns
Vakara blāzmā virs kailo bērzu audzes	aiz apvāršņa
Kaut kur purvā	mūžīgā trauksme
Mežā kļūst tik klusu	vakara krēslā
Pat klusumā jaušama	dīvains sauciens
Viss mežs šķiet	cik klusu var būt pavasara vakarā

(Pēc R. Akerā.)

2. uzdevums.

Sadalīt tekstu teikumos, sakārtot tos pareizā secībā un likt pieturzīmes.

CĪRULIS UN VILKS

taisījis savu ligzdiņu mežā kā citi putni tas atstājis mežu un gājis dzīvot aiz žēluma par bērniem noēdis cīruļa agrāk cīrulis dzīvojis reiz vilks tīrumā mežā tas arī bērnus

3. uzdevums.

No dotajiem vārdiem izveidot teikumus un uzrakstīt stāstījumu.

ZIEMĀ

Ziema šogad iestājās	vīd lielajā pīlādzī
Žilbinoši balts, dzirkstošs sniegs	čiekurs
Putni bija	klāja visu meža malu
Kādi sārti ogu ķekari vēl	pārsteidzoši negaidīti
Zem eglēm varēja saskatīt	kāds ābolītis
Šur un tur vēl čabēja	siltajās zemēs
Mežābeles sārtojās vēl	mežrožu krūmam
Bagāta raža bijusi	vaskaini spīdošiem, sarkaniem augļiem
Viss krūms kā nosēts	kritušās lapas

4. uzdevums.

No dotajiem vārdiem uzrakstīt tautasdziesmas. Pasvītrot īpašības vārdus.

tas labības	melnie strazdi	lasītāji	vīrs
postītājs	labi putni	zvirbulīt` s	
tie tārpiņu	pelēks		
žagatiņa	pirti	dūmi	kalniņa
vāverīte	kas	kūp	aiz
kūra	dūmus	kūpināja	tos
pērties gāja			

DOMRAKSTU TEMATI

Vēstījumi

Rudens (ziemas, pavasara) pārgājiens.

Ekskursija uz...

Ciemos pie...

Mana dzimšanas diena.

Draugu saruna.

Apraksti

Mans draugs.

Pie Ziemassvētku eglītes.

Mana ģimene.

Palu laiks.

Pavasaris skolas kalnā (parkā, dārzā).

Mans pašportrets.

Mans vārds.

Man mīļa vieta.

Mans koks.

Domraksti par literatūru

Man tuvs stāsts (pasaka).

Interesantākās lappuses stāstā...

Domraksti, izmantojot citātu

Ieteicamais virsraksts "Kā es palīdzēju draugam".

"Katram no jums es novēlu kādu labu draugu. Un es novēlu katram izdarīt pakalpojumus draugam, viņam nezinot. Centieties uzzināt, cik tā ir liela laime – aplaimot."

(Ē. Kestners.)

Ieteicamais virsraksts "Vasaras atvadas".

"Ar ziediem vasara atnāk,

Ar ziediem tā projām iet

Un nomet mums mārtiņrozi,

Vēl vārtus vērdama ciet."

(Ā. Elksne.)

Ieteicamais virsraksts "Mana vasara".

"Tik daudz siltas zelta saules.

Tik daudz puķu zāļu pļavā,

Tik daudz ogu bērzu birzē,

Tik daudz dziesmu debess zilgmē."

(R. Blaumanis.)